

Filatelistengroep
HET BALTISCHE GEBIED

Filatelistengroep 'Het Baltische Gebied'

Lidmaatschap

Digitaal € 20,00 per jaar.
Nederland € 30,00 per jaar.
Buitenland € 35,00 per jaar.

Voorzitter

R.W. van Wijnen
Karthuizerstraat 31
6824 KA Arnhem
tel. 026 3513484
voorzitter@hetbaltischegebied.nl

Penningmeester/Secretaris ledenadministratie

H.W.A. Pijpers
Nederlandlaan 42
2711 JA Zoetermeer
tel. 06 53171208
secretaris@hetbaltischegebied.nl
penningmeester@hetbaltischegebied.nl

Opmaak/redactie 'Het Baltische Gebied'

J. Kaptein
Reigerskamp 705
3607 JP Maarssen
tel. 0346 574418
redactie@hetbaltischegebied.nl

Beheerder bibliotheek

O. Petri
Brugakker 3640
3704 LP Zeist
Tel. 030 6950735
bibliotheek@hetbaltischegebied.nl

Erelid

A.C. de Bruin (1940-2015)

Bankgegevens

IBAN: NL95INGB0003243251
BIC: INGBNL2A
"Het Baltische Gebied"
te Zoetermeer

HBG op Internet

www.hetbaltischegebied.nl

INHOUDSOPGAVE

- 2 **Beste mensen**
Ruud van Wijnen
- 3 **Verslag 76^e bijeenkomst 12 september 2020**
Olav Petri
- 4 ***Hoe kun je dromen hebben als je burens nachtmerries hebben... Wat een Lets gelegenheidstempel uit 1920 werkelijk weergeeft***
Raimundas Marius Lapas
- 8 **Litouwen, 1944 en (hoe?) verder : deel 5**
Jan Kaptein
- 12 **Abrene: het district, de stad en "het gebied"**
Ruud van Wijnen
- 27 **Tabivere en Voldi**
Jan Kaptein
- 28 **Post van "Rückwanderer", 1918**
Thomas Löbbering
- 32 **Līgo, wat is dat?**
Olav Petri
- 35 **Van Birschi Wids naar Madona**
Jan Kaptein
- 36 **Bladeren....6**
Jan Kaptein, Keimpe Leenstra
- 39 **Litouwen in de tsarentijd : stempels, die niet zijn opgenomen in het handboek van Fugalevičius**
Jan Kaptein
- 40 **Overlandmail van Letland naar Bagdad**
Rainer Fuchs
- 44 **Terugkomen op**
Jan Kaptein
- 46 **Virtuele expositie van Vitaly Geyfman**
- 47 **Voor u gelezen**
Jan Kaptein, Olav Petri, Ruud van Wijnen

Bij de voorplaat:

Kwitantie voor de betaling van een radioabonnement op het postkantoor van Melluži, december 1945.
Zie pagina 48.

BESTE MENSEN...

Ruud van Wijnen

Afgelopen nacht sneeuwde het voor de eerste keer dit jaar, eergisteren struikelde Rutte III uiteindelijk. Ruim een week geleden werd het Capitool bestormd, over-overmorgen vindt de inauguratie van Joe Biden plaats. Ondertussen zitten we midden in de coronapandemie en steekt, Brexit of niet, een venijnige Britse variant de kop op en moeten we steeds meer thuisblijven. Vorige week beseften we ook dat onze komende bijeenkomst op 6 maart wel eens niet door zou kunnen gaan. Te vroeg voor de gehoopte versoepelingen. Als reservedatum reserveerden we alvast 17 april.

Barre tijden, zonder afleiding door theater, bioscoop of museum. Online gebeurt op dit terrein gelukkig nog wel het nodige en ook mijn sportschool doet zijn best om me via het scherm in beweging te houden. Vanmorgen gewandeld door de sneeuw en een paar dagen geleden nog een rondje met de racefiets over de Veluwe.

Ook onze postzegelhobby biedt nog allerlei mogelijkheden tot activiteiten: digitale veilingen, zoektochten naar aanwinsten op Delcampe en eBay en virtuele exposities (zie pagina 46). Bovenal kunnen we eigenlijk altijd wel “aan het werk” met onze eigen collecties: goed kijken naar plaatfouten of mooie afstempelingen bij je dubletten, een poststuk beter beschrijven of een nog onbekend verzamelgebied verkennen. Zelf was ik de afgelopen maanden in de weer met de Letse dagtekenstempels die ook na de Tweede Wereldoorlog in Sovjet-Letland nog enige tijd in gebruik bleven. Ik hoopte nog onbekende stempels te vinden of vroegste of juist laatste gebruiksdata. Een aardige vondst wil ik u niet onthouden, kijkt u zelf maar wat er niet klopt. **(Afbeelding)**

In dit nummer houdt ook Jan Kaptein zich (opnieuw) bezig met de Sovjet-periode na 1944, waarbij hij (opnieuw) laat zien dat er interessant materiaal te vinden is. Jan legt verder Tabivere naast Voldi en Bischi Wids naast Madona en bladert met Keimpe

Leenstra door diens stempels uit de tsarentijd. Dat dagtekenstempels veel kunnen vertellen over de historische ontwikkelingen in het Baltische gebied laat ook Ruud van Wijnen zien in zijn uitgebreide artikel over Abrene. Het stadje in noordoost Letland en “het gebied” dat in 1944 werd overgeheveld naar de Russische Sovjetrepubliek, waarin ook Kacēni bleek te liggen.

Ook een drietal buitenlandse auteurs doet hun verhaal. Met het gelegenheidsstempel daarvoor uit 1920 als uitgangspunt gaat Raimundas Lapas in op de betekenis van de Conferentie van Bulduri en een niet geheel vrijwillige quarantaine bracht Thomas Löbbering op het idee om aandacht te schenken aan post van “Rückwanderer” uit 1918. Op de valreep voor de definitieve opmaak van dit nummer kwamen we via Sijtze Reurich in contact met Rainer Fuchs. Zijn vragen over een brief uit Letland naar Bagdad leidden tot zijn boeiende bijdrage over de Overlandmail van Beirut en Haifa naar Bagdad. Dank aan Sijtze voor zijn vertaling en de snelle reacties. Midden in deze toch wat duistere tijd schrijft Olav Petri over “Līgo”, het midzomerfeest. Word je toch opgewekt van!

Alweer een poos geleden spraken Hans Pijpers en Ruud van Wijnen als leden van de nalatenschapscommissie met Gerda Möhlmann, dochter van ons overleden oud-lid Hans Möhlmann. Ze vroeg ons advies wat te doen met de collectie van haar vader. Gedrieën leek het ons een goed idee om de verzameling in kleine kavels te verdelen en deze aan onze leden te

koop aan te bieden met als uitgangspunt: voor elk wat wils en tegen redelijke prijzen. Het is onze bedoeling om de kavellijst mee te sturen met de uitnodiging voor onze volgende bijeenkomst.

Het is zondag 17 januari, straks speelt Feyenoord tegen Ajax.

VERSLAG 76^e BIJEENKOMST 12 SEPTEMBER 2020 IN DE ONTMOETING IN GELDERMALSEN

Olav Petri

***Menigeen dacht dat deze bijeenkomst niet door zou gaan, maar dankzij de uitstekende nieuwe ruimte in Geldermalsen en RIVM-voorzieningen konden we samenkomen.
Ons nieuwe onderkomen, “De Ontmoeting”, ligt tegen de eeuwenoude kerk midden in deze stad aan de Linge.***

Voor de automobilisten onder ons is bij de nabijgelegen rotonde een gratis parkeergelegenheid. De parkeerplaats meteen bij De Ontmoeting kost € 2,40 voor 4 uur. De rotonde ligt waar je het zeer kleine centrum van Geldermalsen weer verlaat richting noorden. Onze leden die per trein reizen wacht nog immer een rustieke wandeling van en naar het station.

Opening, bestuurszaken

Voorzitter Ruud van Wijnen opent de bijeenkomst, die ondanks het coronagevaar en ondanks de afwezigheid van 7 leden die graag aanwezig hadden willen zijn, nog door elf leden bezocht werd. We hebben momenteel 39 betalende leden en een opkomst van meer dan 25% toont dat we elkaar graag weer zien.

Bericht van verhindering ontvingen we van Jan Bisschops, Ton van Velzen, Nico Bader, Gert Vogel, Hans van Elzelingen en Sijtze Reurich. Mogelijk ook van Ronald Reuderink. Samen herdachten we Mart Schenkelaars die afgelopen jaar op zeer hoge leeftijd overleed, een trouw bezoeker van Geldermalsen, een zeer actieve filatelist uit het Eindhovense. Wegens RIVM-adviezen betaalden we de lunch en onze consumpties persoonlijk achteraf, veelal per pin. Daarmee verviel de gewilde functie van Bankier van de Dag, helaas. De kas werd gecontroleerd door Thomas Löbbering en Evert Wijman en in orde bevonden. Onder applaus dechargeerden de aanwezige leden onze penningmeester-secretaris Hans Pijpers.

Activiteiten

Er zijn voorlopig geen beurzen of zo waar we acte de présence zouden kunnen geven. Thomas Löbbering was in Estland op de Estonia. Door corona waren veel mensen afwezig en ook veel inzendingen ontbraken, maar het binnenlands bezoek was uitstekend. De exponaten hingen in de ruimte die in het Postmuseum van Tartu leidde van de kassa naar de gewone tentoonstelling! Men bleef onderweg dus kijken.

Op enkele restanten na is onze bibliotheek nu geheel verkocht. We bezitten nog mooie tijdschriften, zoals Rossica, Post Rider en andere, plus Eesti Post en Lithuania. Olav Petri zal een lijst maken van wat er is, waarna het Bestuur bekijkt wat ermee te doen. Evert heeft belangstelling getoond. Hans en Ruud gaan kijken of ze de nabestaanden van ons overleden lid Hans Möhlmann advies kunnen geven over diens verzameling.

Presentatie

Ruud vertelt aan de hand van handouts over de bestuurlijke indeling van het oosten van Letland, Latgale, waar de meerderheid van de bevolking vanouds een etnisch niet-Letse achtergrond heeft. Er is veel geschoven, plaatsnamen zijn veranderd, soms terug van het Lets naar het tsarentijd Russisch, of van het Duits weer naar het moderne Russisch met daarbij vreemde uitschieters. We horen en zien Abrene, Pokrova, Pokrovo, Jaunlatgale, Abrehnen, Pitalova, Balvi, enz enz. Regelmatig blijkt het dan om dezelfde plaatsje te gaan.

Aan de hand van poststukken en landkaartjes wordt een en ander duidelijk. Een rol van belang speelt het dorp Pitalovo, een klein plaatsje waar twee spoorlijnen op elkaar aansluiten. Men kende er welhaast Baarle-Nassau/Baarle-Hertog toestanden. De gebieden behoorden sinds de eerste Poolse deling tot de gouvernementen Pskov en Vitebsk. En dan blijkt je soms iets te bezitten dat erbij aansluit. Weinig interessante stempels worden dan opeens hot items.

De veiling, geleid door Ruud, bracht ook een hot item, een zeldzaam stempel waar hard op geboden werd tot een wel zeer hoge prijs. Maar het bleek doorgestoken kaart: als leden van de “Herenclub” (vier leden die elkaar tussendoor ontmoeten) bood de ene Heer het stempel aan de andere Heer aan als cadeautje. Ook Duitsland kent zulke clubjes. In Soest Westfalen komen nog jaarlijks voor de ontmoeting, gezelligheid, inkopen en toerisme 5 leden van Baltikum (meestal met gezelschap) bij elkaar voor een lang weekend. Ja, inclusief filatelistische activiteiten. Het inspireert.

Voor de liefhebbers: de kerk was open voor belangstellenden. Langs de Linge zal voor wandelaars en fietsers wat te zien zijn, in de omgeving ligt het mooie Buren.

Bijeenkomsten 2021

6 maart of 17 april
4 september

HOE KUN JE DROMEN ALS JE BUREN NACHTMERRIES HEBBEN ...WAT EEN LETS GELEGENHEIDSTEMPEL UIT 1920 WERKELIJK WEERGEeft

Raimundas Marius Lapas

studijar@msn.com

Ieder poststuk heeft zijn eigen verhaal. Wie schreef het? Waar kwam het vandaan? Was het goed nieuws of slechts een nota van een nutsbedrijf? Waarom plakte de afzender er te veel, te weinig of helemaal geen postzegels op? Waarom was het in cellofaan verpakt met de aantekening "beschadigd"? Als nieuwsgierige jongeling wilde ik antwoorden op mijn vragen. En nu, een halve eeuw later, stel ik nog steeds vragen.

Bij toeval vond ik kortgeleden een serie van vier Letse zegels uit 1920 met, zo te zien, een afstempeling op verzoek: BULDURI LATWIJA / BALT. W.KONFER.P.T.KANT. met volgrete A en als datum 23.8.1920. (BULDURI / CONFERENTIE VAN DE MINISTERS VAN BUITENLANDSE ZAKEN VAN DE BALTISCHE STATEN – Post- en telegraafkantoor).

Om welke conferentie gaat het? Waarom al een gelegenheidsstempel voorafgaande aan de openingszitting? Waarom vinden we in de gespecialiseerde literatuur geen enkele informatie over dit stempel? En, als belangrijkste, waarom zou dit postale stempel van belang zijn voor verzamelaars van de Baltische landen? (zie opmerking bij de literatuuropgave).

Al sinds mijn jeugd heb ik grote belangstelling voor postgeschiedenis. Een in de brievenbus ontvangen enveloppe. Een zo goed als onleesbaar stempel.

Afb. 1

Serie van vier Letse postzegels met afstempeling op verzoek van het tijdens de conferentie geopende postkantoor: Bulduri. Conferentie van de Ministers van Buitenlandse Zaken van de Baltische Staten. Post- en Telegraafkantoor, 23-8-1920.

Afb. 2

Niet verstuurde envelop met afstempeling op verzoek (Coll. Vesma Grinfelds, San Francisco).

De Conferentie van Bulduri (ook wel bekend als de Conferentie van Riga) werd gehouden van 6 augustus tot en met 6 september 1920. De Letse regering had niet alleen Finland, Estland, Litouwen en Polen uitgenodigd, maar ook de Scandinavische landen. De bureaus aan de overzijde van de Oostzee reageerden niet op de uitnodiging en stuurden zelfs geen waarnemers. Dit was een teken dat men de Scandinavische landen vooralsnog niet in verdere plannen zou betrekken. Oekraïners en Belarussen kwamen zonder uitnodiging. Uiteindelijk werden de Oekraïense afgevaardigden op 20 augustus toegelaten; om mogelijk Sovjet-Rusland niet voor het hoofd te stoten gold dat niet voor de Belarussen. Roemenië verklaarde op 18 augustus dat alle landen van de Oostzee tot aan de Egeïsche Zee een dam zouden moeten opwerpen tegen het bolsjewisme, maar zij werden niet uitgenodigd.

De aanvankelijke houding van de Poolse vertegenwoordigers was verdwenen omdat hun land zich in een ernstige situatie bevond. Sovjettroepen hadden twee van hun legers verpletterend verslagen en waren op weg naar Warschau. Naar meer vooruitziende Poolse leiders werd nu geluisterd.

De Litouwse positie was ondertussen aanzienlijk versterkt: zij hadden (na later bleek tijdelijk) hun oude hoofdstad Vilnius herwonnen. De Polen waren echter niet in de stemming om zich met dit verlies neer te leggen.

Estland en Litouwen hadden hun vredesverdragen met Sovjet-Rusland getekend, Letland tekende haar vredesverdrag tijdens de conferentie, op 11 augustus. Finland had nog steeds problemen met de Russen. Er was nog altijd veel enthousiasme bij de deelnemers, mede door het optimisme van hun gastheren - Kārlis Ulmanis, Zigfrīds Meierovics en Hermans Albats. Het programma was overladen met uiterst waardevolle voorstellen voor internationale samenwerking: overeenkomsten aangaande postale aangelegenheden, telegrafie, telefonie en spoorwegen, de strijd tegen smokkelarij, een overeenkomst betreffende burgerrechten, samenwerking op het gebied van banken en verzekeringszaken,

Afb. 3

Plaats van de Conferentie: Hotel Bilderlingshof. Contemporaine prentbriefkaart..

afschaffing van invoerheffingen voor doorvoer van goederen en uitwisseling van informatie over douane aangelegenheden en transportsystemen. Maar ook de bescherming van het werk van schrijvers, kunstenaars en wetenschappers stond op de rol.

Op 31 augustus 1920 werd men het eens over het navolgende geheime politieke verdrag.

Artikel 1:

De aan de Conferentie deelnemende staten verklaren dat zij bereid zijn elkaar wederkerig de jure te erkennen, indien deze erkenning niet reeds had plaats gevonden.

Artikel 2:

De deelnemende staten verbinden zich om uitsluitend met vreedzame middelen grensgeschillen en andere territoriale kwesties te regelen die tussen staten kunnen ontstaan. In het geval dat men niet tot een oplossing van deze geschillen kan komen door middel van onderlinge concessies door de belanghebbende staten, dan zullen de aan de conferentie deelnemende staten instemmen met bemiddeling door een derde autoriteit (bijv. arbitrage door de Volkenbond) om hun conflict op te lossen.

Artikel 3:

Deelnemende staten verbinden zich om op geen enkele wijze activiteiten te beschermen of toe te laten die gericht zijn tegen een der deelnemende staten. En ook zal geen der deelnemende staten op hun grondgebied de doorgang van strijdkrachten toelaten die vijandig

staan tegen welke van de deelnemende staten dan ook.

Artikel 4:

Geen der aan de conferentie deelnemende staten heeft een overeenkomst gesloten of zal die sluiten met een andere staat die gericht is tegen een op de Conferentie vertegenwoordigde staat.

Artikel 5:

De deelnemende staten komen overeen zonder uitstel een militaire verdedigingsovereenkomst op te stellen.

Artikel 6:

De aan de conferentie deelnemende staten garanderen aan minderheden in hun landen die behoren tot de nationaliteit van de verdragsstaten alle rechten en vrijheden die hen verzekeren van het behoud en vrije ontwikkeling van hun taal en nationale organisaties.

Artikel 7:

Totdat er handelsverdragen zijn gesloten stemmen de deelnemende staten er mee in dat er geen handelsbeperkingen of bijzondere heffingen worden opgelegd op handelswaar die afkomstig is van een van deze staten of op producten van een ander land en die als doorvoer bestemd zijn voor een der verdragsstaten (onder voorbehoud van de afgevaardigden van Polen en Oekraïne).

Artikel 8:

In het geval dat een der deelnemende staten zou besluiten om dit verdrag op te zeggen dan treedt de opzegging in werking één jaar na schriftelijke mededeling ervan aan de regeringen van alle andere deelnemende staten.

Artikel 9:

Het onderhavige verdrag moet geratificeerd worden en zal pas in werking treden als dat door alle betrokken landen is gebeurd, waarvan de datum echter niet later zal zijn als 15 december 1920.

Artikel 10:

Als een der aan de Conferentie deelnemende staten niet vóór 15 december 1920 het huidige verdrag heeft geratificeerd, dan zal dit ondanks alles toch in werking treden voor de andere verdragsstaten. De mogelijkheid wordt echter opgehouden voor de staten die het verdrag niet hebben geratificeerd om zich er later, met instemming van de andere verdragsstaten, alsnog bij aan te sluiten.

Het verdrag werd getekend door de Litouwse vertegenwoordigers dr Jurgis Šaulys, dr Dovas Zaunius, kapitein Vladas Natkevičius en dr Vytautas Gylis; de Finse vertegenwoordigers L. Astrom, kolonel B. Helsingius en Eikki Reijonen; de Poolse vertegenwoordigers Leon Wasilewski, W. Kamienicki en Adam Tarnowski; de Estse vertegenwoordigers Kaarel R. Pusta, R. Eliaser en kolonel P. Lill; de Letse vertegenwoordigers Zigfrids Meierovics, Voldemars Zamuels en kolonel Radziņš en de Oekraïense vertegenwoordigers A. Salikowsky en Wladimir Kedrowsky. Helaas kon voor 6 september geen overeenstemming worden bereikt over het militaire verdrag. Litouwen weigerde namelijk om een militair verdrag te sluiten met een staat, in dit geval Polen, die nog altijd met een derde land, d.w.z. Sovjet-Rusland, in oorlog was en waarmee Litouwen een vredesverdrag had gesloten. De deelnemende landen trachtten tevergeefs om de Polen en Litouwers te bewegen hun langdurige probleem over Vilnius op te lossen. Ook erkende Litouwen Oekraïne niet, omdat de regering feitelijk op Poolse bodem zetelde. Alle deelnemende landen beschouwden de Poolse aanspraken op gebieden in het oosten als een veiligheidsrisico dat hen op elk moment kon betrekken bij een zinloze oorlog.

Op 9 oktober 1920, twee dagen nadat Polen en Litouwen een opvallend wapenstilstandsverdrag hadden getekend, marcheerde de Poolse generaal

Afb. 4
Onderhandelingen tijdens de Conferentie. Aan het hoofd van de tafel zit de Letse Eerste Minister Kārlis Ulmanis.

MEMBRES DE LA CONFÉRENCE DES ETATS BALTIQUES: DE DROITE À GAUCHE
ET DE BAS EN HAUT:

Mr. le Dr. SAULYS (Lithuanie), Mr. le Dr. ŽAUNIUS (Lithuanie), Mr. KAMENECZKY (Pologne), Mr. ASTROEM (Finlande), Mr. IPSBERG (Esthonie), Mr. ELIASER (Esthonie), Mr. PO CZARSKY (Pologne), Mr. le Dr. MÖTTUS (Esthonie), Mr. NATKEVICIUS (Lithuanie), Mr. KIRPS (Esthonie), Mr. ULMANIS (Latvia), Mr. GROENBLUM (Finlande), Mr. REIJONEN (Finlande), Mr. le colonel RAMATS (Latvia), Mr. MYCZKOVSKY (Pologne), Mr. le Dr. KASPARSONS (Latvia), Mr. le général RADZIŅŠ (Latvia), Mr. VASILEVSKY (Pologne), Mr. MEIEROVICS (Latvia), Mr. ZAMUELS (Latvia), Mr. HELSINGIUS (Finlande), Mr. STANKEVIC (Lithuanie), Mr. PUSTA (Esthonie), Mr. ALBATS (Latvia).

Afb. 5
Groepsfoto van de conferentiedeelnemers van Litouwen, Letland, Estland, Finland en Polen.

Lucjan Żeligowski de Litouwse hoofdstad Vilnius binnen.

En zo leidde deze met zulke hoge verwachtingen en enthousiasme begonnen conferentie tot niets. Hangende de erkenning door de Entente en neutrale landen, waren de deelnemende staten gedurende de conferentie zelfs vergeten elkaar de jure te erkennen.

De Baltische Staten begonnen zich te realiseren dat de weg naar een alliantie een moeizame was.

Evan E. Young, een Amerikaanse waarnemer, merkte op dat de deelnemende landen weliswaar de edelste bedoelingen hadden, die echter vertroebeld werden en uit zicht raakten door na-ijver, kleinzielig

gekissebis en bijna opzettelijk opwerpen van hindernissen op het pad van hun burens. Dit waren de karakteristieke symptomen van kinderziektes van alle jonge landen. En gaat het er bij de oude landen anders aan toe? Geluk en een vooruitziende blik zijn nodig om boven de hinderpalen van bekrompen nationaal eigenbelang uit te stijgen en vooringenomenheid en na-ijver te overwinnen. Gelukkig ontbrak het de Baltische Staten niet aan ruimdenkende staatslieden, mensen die zich niet lieten beïnvloeden door lokaal tumult en die in staat waren om vrijwel onneembare moeilijkheden te overwinnen op hun weg naar de Baltische Entente.

Bronnen en vertaling:

Edgar Anderson: "Toward the Baltic Union: The Initial Phase", *Lituanus*, volume 14, nr 1, Chicago (1968).
Zie: www.lituanus.org

Marko Lehti: "The Dancing Conference of Bulduri: A Clash of Alternative Regional Future", in "Forgotten Pages in Baltic History: Diversity and Inclusion". Martyn Housden and David J. Smith. Amsterdam: Rodopi, 2011.

Alfred E. Senn: "The Great Powers, Lithuania and the Vilna Question 1920 – 1928". Leiden: E.J. Brill, 1966

Dit artikel werd vertaald en bewerkt door Joop van Heeswijk en Ruud van Wijnen.

Dit gelegenheidsstempel wordt door Harry von Hofmann vermeld op pagina 219 van het Letland-handboek "Die Stempel und Postanstalten 1918-1940", Hamburg, 1999. (Toevoeging van de vertalers).

LITOUWEN, 1944 en (HOE?) VERDER : DEEL 5

Jan Kaptein

Dit is de slotaflevering van de serie artikelen over wat er na 1944 nog voor de Litouwen-verzamelaar te vinden is. In deze aflevering gaat het om postale aanwijzingen, post naar en vanuit de Goelag en de krijgsgevangenenpost van Duitse soldaten.

5.1 Postale aanwijzingen

Ook in Litouwen ging er wel eens iets mis met de bezorging van de post. Stempels met postale aanwijzingen hen ik (nog) niet gevonden in mijn collectie, maar wel een brief met een strookje van de post: de adressering klopte niet.

De brief hiernaast (**afb. 1**) is volgens de aanduiding onderaan de envelop, Adres отправителя, adres afzender, verzonden vanuit Valga ESSR. De Estse Sovjetrepubliek. Het stempel is van Valka in de Letse Sovjetrepubliek. Dezelfde plaats op de grens tussen de Estse en Letse Sovjetrepubliek.

De adressering:

Куда: [Kuda], waarheen:
G. (Gorod, stad) Vilnius,
Gorki Straat Huis 50, flat28.
Кому [Кому], aan wie:
Burger(es) Rudokas Vytautas

Het adres klopt blijkbaar niet en de brief krijgt een briefje met aanwijzingen van de post: СПРАВКА [SPRAVKA], Inlichting.

Hierboven is geschreven: "Er is er maar 1 van die naam in Vilnius".

Het juiste adres is aangegeven:

Medinaj 4-1.

Het rechthoekige stempel is van het adressenbureau.

Afb. 1a (71 %)

Afb. 1b

5.2.1 Post uit en naar de Goelag

In HBG 76 liet ik een brief zien vanuit Vilnius naar Komi, Syktyvkar. Deze brief maakte deel uit van een correspondentie tussen de familie in Vilnius en de gevangene (?) in Komi. Hiernaast nog een brief uit deze serie, met hetzelfde adres in Syktyvkar (**afb. 2**).

De adressering van deze brief:

Коми АССР (Komi ASSR)

Сыктывкар (Syktyvkar)

п/я ОС 34/5 (postbus OS 34/5)

Ваисову М. (Vaisov M.)

Onderaan staan de gegevens van de verzender:

Литовская ССР (Litouwse SSR)

Вильнюс – 4 (Vilnius -4)

Ул. Викинто, д.30/13, кв. 1 (Vikinto straat 30/13, appartement 1)

Ваисову С. (Vaisov S.)

Het stempel: Vilnius –
Вильнюс 4 4 1954 20

Syktyvkar is de hoofdstad van de Коми АССР, voluit de Коми Автономная Советская Социалистическая Республика, de Komi Autonome Sovjet Socialistische Republiek.

Als we kijken naar de huisnummers en naam in de adressering en verzender, dan is duidelijk dat de volgende brief (**afb. 3**) ook deel uitmaakt van deze correspondentie, een brief vanuit Komi naar Vilnius.

De adressering van deze brief:

Литовская ССР (Litouwse SSR)

Вильнюс – 4 (Vilnius -4)

Ул. Викинто, д.30/13, кв. 1 (Vikinto straat 30/13, appartement 1)

Ваисову Станиславу

(Vaisov Stanislav.)

Onderaan de brief staan de gegevens van de afzender:

Коми АССР (Komi ASSR)

Сыктывкар (Syktyvkar)

п/я ОС 34/5 (postbox OS 34/5)

Ваисов М.С. (Vaisov M.S)

Het stempel (**afb. 3b**) is niet duidelijk:

Верхняя ??? (Verhniaya ???) 8 6 54

en met ovale portstempel (Doplatit')

Avraham Shifrin geeft een overzicht van de kampen (**lit. 1**). Onder Komi A.S.S.R. wordt onder ander de plaats Verkhnyaya Inta genoemd: kampen met gevangenen onder streng regiem. Misschien is dit de plaats waar de

Afb. 2 (74 %)

Brief, verzonden vanuit Vilnius, 1954.

Afb. 3a (71 %)

brief is afgestempeld.

Komi is een deelrepubliek (autonome republiek) in het noordoosten van Europees Rusland. Tussen 1929 en 1953 zijn naar Komi honderdduizenden dwangarbeiders gestuurd.

De kampen vielen onder ГУЛАГ [GULAG], een overheidsdienst:

Главное управление исправительно-трудовых лагерей oftewel "Hoofddirectoraat voor opvoedings- en werkkampen". Deze organisatie werd in 1930 opgericht om

alle gevangenen en kampen te beheren.

Afb. 3b (150 %)

Na de dood van Stalin, 1953, kwam meer dan de helft van de gevangenen vrij. In 1960 werd de GULAG ontbonden en het beheer van de kampen ging naar de KGB.

De meest beruchte stad was Vorkoeta: het grootste Europese Goelagcentrum, 904 km ten noordoosten van Syktyvkar, 160 km ten noorden van de poolcirkel.

In een artikel van Justinas Sajauskas (lit. 2) is het verhaal te lezen van Vanda Liudžiūtė, voormalige kampgevangene. Ze heeft haar kampcorrespondentie bewaard en zo kon Justinas Sajauskas er een uitgebreide studie van maken. In 1948 werd ze gearresteerd vanwege haar contacten met partizanen en werd naar Vorkuta gezonden. De post naar en uit het kamp werd verzonden via de gewone post van de Sovjet-Unie. De kaart hiernaast (afb. 4) is verzonden vanuit Kaunas. De bovenste regel van de adressering: KOMI ASSR. Daarna Gor., gorod (stad) Воркута [Vorkuta]. De term kamp of Gulag komen we niet tegen: wel een postbusnummer. In het aankomststempel zien we ook weer de plaatsaanduiding BOPKYTA [VORKUTA].

Een kampgevangene, die zich een jaar goed had gedragen, mocht twee brieven per jaar schrijven en ontvangen. Kampgevangenen van het "strengere regime" mochten ook twee brieven schrijven, maar mochten een onbepaald aantal ontvangen. Marija Liudžiūvienė, de moeder van V. Liudžiūtė gebruikte die mogelijkheid perfect en schreef gedurende 7 jaar meer dan 400 brieven en 200 kaarten.

Twee brieven schrijven was wel erg weinig, maar Vanda Liudžiūtė had hier iets op gevonden. Als ze buiten het terrein van het kamp werkte, gaf ze brieven mee met vrije werklui om ze in de stad op de post te doen. Deze 'illegale' brieven kon ze dan in het Litouws schrijven, zodat haar moeder geen vertaler hoefde te zoeken. De moeder kende geen Russisch.

Brieven, die vanuit het kamp werden verzonden moesten op twee pagina's in het Russisch geschreven worden. De censor maakte met zwarte inkt soms 'foute' tekst onleesbaar.

Afb. 4

Afb. 5

Justinas Sajauskas laat in een later artikel 'zelfgemaakte' briefkaartformulieren zien van de gevangene Česlovas Budrevičius (lit. 3). Deze 'kaarten' zijn in 1945-1946 uit Siberie verzonden naar Litouwen. Een paar van deze kaarten zien we ook in zijn prachtige catalogus (afb. 5,

lit. 4). De catalogus geeft een overzicht van postkaarten uit Siberië en is gepubliceerd bij de expositie in Kaunas, 2012. Er zijn ook postkaarten uit Siberië verzonden naar Litouwen, die gemaakt zijn van berkenschors. De meeste zijn uit 1945 (lit. 5).

Justinas Sajauskas leefde zelf in ballingschap in Siberië tussen 1949 en 1957.

Tenminste 130.000 mensen zijn gedeporteerd in een serie van 35 massadeportaties. Hierbij is nog niet meegerekend: Litouwse partizanen of politieke gevangenen (ongeveer 150.000).

Ook in Litouwen zelf waren er gevangnissen en kampen. Na de oorlog waren er 11 concentratiekampen en 7 gevangnissen. Vóór de oorlog waren er in het onafhankelijke Litouwen alleen twee gevangnissen. Een overzicht van de kampen en gevangnissen in Litouwen tijdens de Sovjetbezetting is te vinden in het boek van Avraham Shifrin (lit. 7).

5.2.2 Duitse Krijgsgevangenen

De kaart hiernaast (afb. 6) is al in een eerder nummer van HBG uitgebreid beschreven (met vertaling van de boodschap) (lit. 8).

Het artikel van Peter

Michalove (lit. 9) geeft een overzicht van de kampen in Litouwen.

De nummers van vijf kamp-complexen in Litouwen:

57 Klaipėda, 184 Šilutė
195 Vilnius, 294 Šiauliai
296 Kaunas

Verder twee werk-bataljons (na de slash het nummer van het bataljon):
296/396 Kaunas

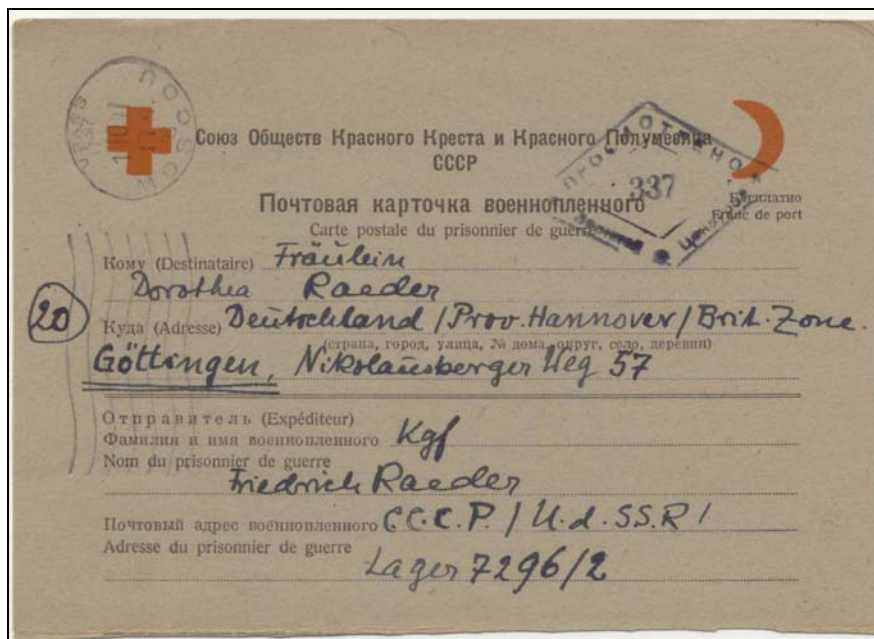
445/377 Šilutė, dat verbonden was aan kamp Georgenburg (445, in Kalinin-grad).

Tenslotte waren er nog twee POW-hospitaals: 1245 Kaunas en 2652 Šilutė.

Het nummer op deze kaart – Lager 7296- is de nieuwe aanduiding van het complex 296 bij Kaunas. Voorjaar 1947 werden de bestaande nummers van kampen voorafgegaan door een 7. Dit was tegelijk met de overgang van het beheer van de krijgsgevangenen-kampen: onder het Ministerie van Binnenlandse zaken (MVD). Het nummer na de slag geeft een bepaald kamp aan binnen het complex.

Op de kaart staat ook nog een censuurstempel: nummer 337 is van de censor in Kaunas.

◀

Afb. 6 (78 %)

Kaart uit Lager 7296 naar Göttingen, verzonden 26 augustus 1947. Het machine-stempel is van Moskou: de kaart ging blijkbaar via Moskou naar –in de adressering opgenomen- de Britse bezettingszone.

Literatuur

Lit. 1

The First guidebook to prisons and concentration camps of the Soviet Union / Avraham Shifrin. - 1980

Lit. 2

Write to me at the GULAG (Parašyk man į Gulagą) / Justinas Sajauskas
In: Phillit 2006 ; no. 42. - p. 4-11

Lit. 3

Postcards of Česlovas Budrevičius (Česlovo Budrevičiaus atvirlaiškiu katalogas) / Justinas Sajauskas
In: Phillit 2007 ; no. 45. - p. 27-31

Lit. 4

Sibero atvirlaiškiai : parodos katalogas / Iš Justino Sajausko rinkinių
Kaunas, 2012. - 51 p.

Lit. 5

Atgal į Siberą (Back to Siberia) / Justinas Sajauskas
In: LPS 2015 ; no. 243. - p. 16-21

Lit. 6

Sibero laiškai (Siberian letters) / Juozas Urbonas
In: Phillit 2012 ; no. 58. - p. 15-19

Lit. 7

The First Guidebook to prisons and concentration camps of the Soviet Union / Avraham Shifrin. –
Uhdlingen/Seewis : Strephanus, cop. 1980

p. 113-123: Lithuanian S.S.R, Vilnius and Provinishki.

Lit. 8

Een brief uit een kamp voor krijgsgevangenen in de Litouwse Sovjet-republiek / Jan Kaptein
In: HBG 2009 ; 54. - p. 28-30

Lit. 9

Soviet P.O.W. camps in Lithuania 1945-1949 / Peter A. Michalove. – In: LPS Journal 1991 ; 211 (nr. 2). – p. 24-29

ABRENE: HET DISTRICT, DE STAD EN “HET GEBIED”

Ruud van Wijnen

In 1944 werd “het Abrene-gebied” overgeheveld van de Letse naar de Russische Sovjetrepubliek. Over welk gebied gaat het eigenlijk? En op zoek naar Kacēni en Pokrowo.

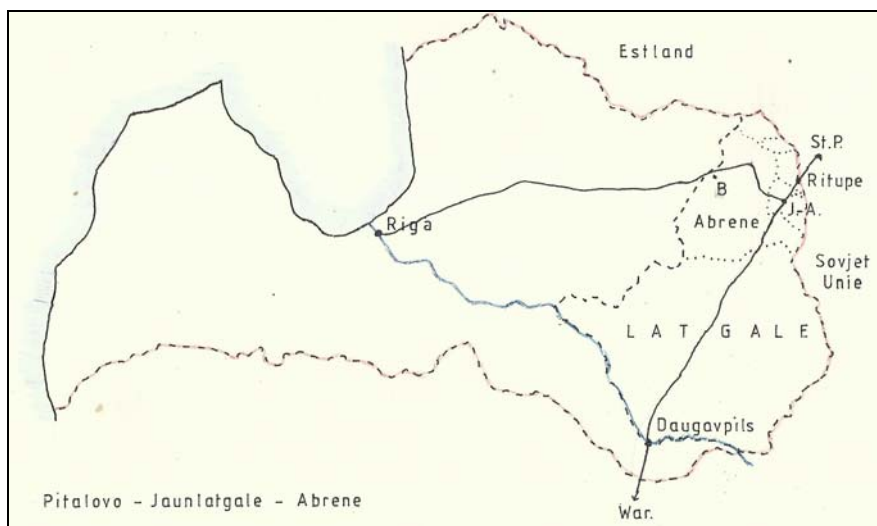
Inleiding

Nadat Estland, Letland en Litouwen na de Eerste Wereldoorlog hun onafhankelijkheid uitgeroepen hadden was het zaak om hun definitieve landsgrenzen vast te stellen. Op basis van de taalgrenzen lukte dat onderling, mede door internationale arbitrage, relatief probleemloos. Zo werd Valga/Valka verdeeld tussen Estland en Letland, werd Palanga een Litouws havenstadje en werden onderling her en der enclaves uitgeruild. Aan de oostgrenzen van Estland en Letland was de situatie heel anders.

Beide landen hadden van doen met de Russische Socialistische Federatieve Sovjetrepubliek, de latere Sovjet-Unie. In het oostelijke grensgebied was geen sprake van een taalgrens, noch van religieuze of volkenkundige homogeniteit. Nadat in januari 1920 de laatste bolsjewistische troepen uit het oosten van Letland (Latgale) waren verdreven, sloten Letland en de RSFS op 11 augustus 1920 de Vrede van Riga. Daarbij werd het spoorwegknooppunt Pitalova en omgeving (later Jaunlatgale/Abrene) in het uiterste noordoosten van Letland aan de Letten gelaten.

Het district Abrene (Abrenes apriņķis)

Bestuurlijk was Letland ingedeeld in districten (apriņķi). In 1940 waren dat er 19, waarvan vier in het oostelijke landsdeel Latgale. De meest noordelijke daarvan was de Abrenes apriņķis, in het noorden begrensd door Estland, in het oosten door de Sovjet-Unie. Het district was in 1925 gevormd door afsplitsing van het district Ludza. Toen heette het nog Jaunlatgales apriņķis (district Nieuw-Latgale). In 1938 veranderde de naam, van zowel het district als de stad, van Jaunlatgale in Abrene.

Kaart 1

Kaart van Letland met in het oosten het landsdeel Latgale en helemaal in het noorden daarvan het district Abrene. Door het gebied loopt van noord naar zuid de spoorlijn St. Petersburg - Daugavpils - Warschau. Vanuit Riga loopt noordoostwaarts de spoorlijn naar Ritupe aan de grens met de Sovjet-Unie. J.-A. = Jaunlatgale/Abrene, B. = Bolwi/Balvi: de twee steden in het district.

Afb. 1a

Brief van BOLWI (Balvi) naar RIGA, 21-22 okt. 1920.

Het district telde de 2 steden: Balvi en Jaunlatgale/Abrene en was verder verdeeld in 15 pagasti, plattelands-gemeenten (**kaart 1 en afb. 1a/b**).

Volgens de volkstelling van 1935 woonden er in het district Abrene 108.250 mensen: 55,6 % Letten, 42,4 % Russen, 1,4 % Joden en 0,6 % Wit-Russen. In de grensgemeenten lagen de percentages Letten veel lager, bv. 17 % in de Kacēnu pagasts en 39% in de stad Abrene.

Op een oppervlakte van 4292 km² woonden ongeveer 110.000 mensen waarvan 106.000 op het platteland, dat zijn er 24,8 per km².

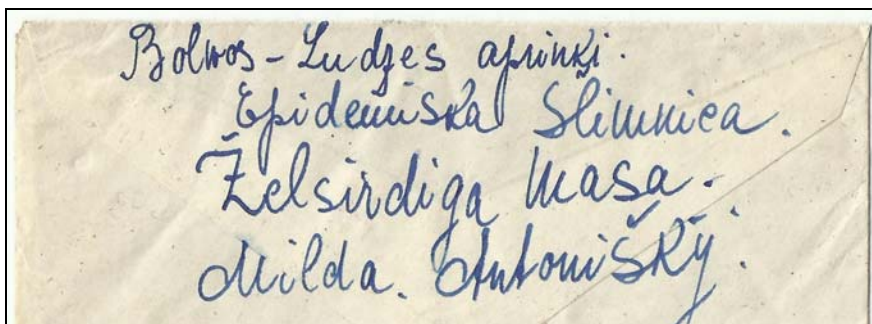
De stad Abrene (Abrenes pilsētas)

Abrene, sinds 1933 districtshoofdstad, kreeg deze naam pas in 1938.

Daarvoor, vanaf 1921, heette het stadje Jaunlatgale en daarvoor Pitalova. Met ПЫТАЛОВО/ Pitalovo, een gehucht in het uiterste westen van het Russische gouvernement Pskov, begint dit verhaal.

Bij de ingebruikname van de St. Petersburg-Warschau spoorlijn in 1862 kreeg het daaraan een halte (een station "vijfde klasse"), het begin van een gestage groei. In die periode werd in Pitalova een hulppostkantoor gevestigd (**afb. 2**). Vanuit Pitalova werd in 1902 een spoorlijn naar Bolovsk/ Bolwi/Balvi aangelegd die geleidelijk uitgroeide tot de spoorverbinding met Riga. Daardoor werd Pitalova een spoorwegknooppunt van belang waarvan de strategische betekenis duidelijk werd tijdens de Eerste Wereldoorlog en de Russische burgeroorlog.

Bij de Vrede van Riga in 1920 werd de grens tussen Letland en de Russische Socialistische Federatie van Sovjetrepublieken vastgelegd. Opmerkelijk genoeg lieten de Russen daarbij Pitalova en het omliggende gebied aan Letland.

Afb. 1b

De afzender is "zuster van barmhartigheid" in het epidemisch ziekenhuis en vermeldt dat Bolwi in het district Ludza ligt.

Afb. 2

Aangetekende brief van ПЫТАЛОВО / PITALOVO naar РИГА/ RIGA, 16-17 dec. 1908. In de tsaristische tijd lag Pitalovo in het gouvernement Pskov, dat is in het stempel achter de plaatsnaam aangegeven: ПСКОВ. Г. (ПСКОВСКАЯ ГУБЕРНИЯ = Pskovskaja Goebnija). Het gebruik van het stempel is bekend uit de jaren 1904-1910. Daarna kwam tot aan de Eerste Wereldoorlog een dubbelrondstempel in gebruik.

Het Letse postkantoor in Pitalova opende op 20 maart 1920 haar deuren en gebruikte tot in begin november 1921 het dagtekenstempel PITALOWA a. (afb. 3). Vanaf 1 nov. 1921 beschikte het over stempels met de nieuwe naam JAUNLATGALE (afb. 4). Per 1 april 1938 heette Jaunlatgale ABRENE en beschikte het postkantoor ook vrijwel meteen over stempels met de nieuwe naam (afb. 5).

De eerste Letse postwagon die het station van Pitalvo/Jaunlatgale/Abrene (afb. 6) aandeed was die van het traject DAUGAWPILS-PITALOWA-WEZGULBENE die in 1921-1922, via Rezekne en Bolwi/Balvi, een grote boog door Latgale reed (afb. 7).

Afb. 3

Met port belaste brief van PITALOWO via het station van Bolwi naar het hulpkantoor van Dreimanowa, 11 aug. 1920. Dit dagtekenstempel was tot in november 1921 in gebruik.

Per 1 augustus 1920 was het briefport verhoogd van 50 naar 100 kapeikas; aanvullend port derhalve 2x50 kap. = "100 k". (coll. Rainer Lehr).

Afb. 4

In het Russisch geadresseerde, aangetekende brief van JAUNLATGALE naar LUDSE, 5-6 aug. 1922.

Afb. 5
 Visitekaartje van ABRENE naar Riga,
 4 april 1939. Dagtekenstempel met
 volletter B. (coll. Rainer Lehr).

Afb. 6

Afb. 7

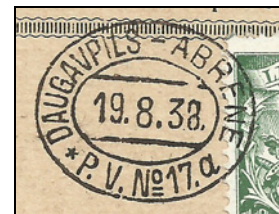

Afb. 8
In postwagon nr. 8 van de lijn RITUPE-RIGA aangetekende brief van brood- en banketbakker Edmunds Leimanis in Jaunlatgale naar BOLWI/Balvi, 12-13 april 1928.

Na het opheffen van deze verbinding kwam Jaunlatgale/Abrene te liggen aan twee belangrijke spoorwegverbindingen: de doorgaande lijn van Riga naar de grensovergang met de Sovjet-Unie bij Ritupe (**afb. 8**) en de noord-zuidverbinding door Latgale naar Daugavpils. In de stempels van de postwagens op deze laatste lijn is de naamsverandering goed zichtbaar (**afb. 9a en 9b**).

Afb. 9a

Afb. 9b

Op 17 juni 1940 viel het Rode Leger Letland binnen en begon een eerste bezettingsperiode van ongeveer een jaar waarin het land gedwongen als Sovjetrepubliek werd opgenomen in de Sovjet-Unie. Daaraan kwam een voorlopig einde door de Duitse aanval op de Sovjet-Unie in 1941. Abrene werd op 5 juli 1941 ingenomen. De Duitse bezetting van "Abrehnen" duurde iets meer dan 3 jaar, tot 22 juli 1944. Het Rode leger heroverde de stad.

Tijdens de sovjetbezetting blijven aanvankelijk de Letse ABRENE-stempels in gebruik, maar in januari 1941 krijgt het postkantoor de beschikking over tweetalige dagtekenstempels: АБРЕНЕ-ABRENE met de toevoeging ЛАТВ. ССР.-LATV. PSR, Letse Sovjetrepubliek (**afb. 10**).

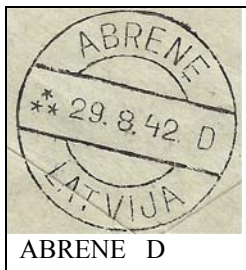

Afb. 10
"Banderole", krantenwikkels van de Arbeidsbank in АБРЕНЕ - ABRENE aan het hoofdkantoor in RĪGA, 14-15 april 1941. Tweetalig sovjetstempel met de volglitter A. Van dit stempel kennen we ook nog de volglitters B en C.

Ook tijdens de Duitse bezetting bleef Abrene Abrene heten en werden opnieuw de kennelijk nog aanwezige Letse dagtekenstempels met de volletters C en D gebruikt (afb. 11).

Afb. 11a

Afb. 11b

De Deutsche Dienstpost Ostland vestigde in Abrene een eigen postkantoor. Aanvankelijk werd ook daar in de stempels ABRENE als plaatsnaam gebruikt, vanaf oktober 1942 echter het verduitsde ABREHNEN (afb.12).

Afb. 12a

Tussen Riga en Abrene reden tot in september 1944 Duitse postwagens met RIGA-ABREHNEN BAHNPOST in hun ovale stempels (afb.13).

Afb. 12

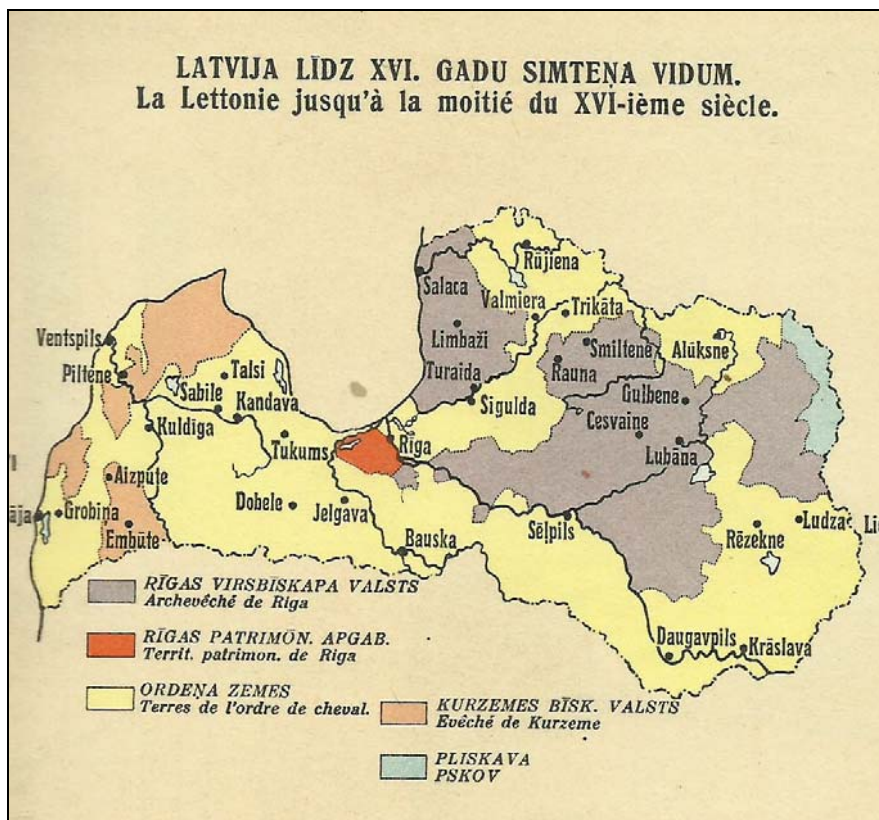
"Retourzending" van het kantoor van de DEUTSCHE DIENSTPOST OSTLAND in ABREHNEN aan de verzamelaar/handelaar Kraus in Aschaffenburg, 13 mei 1942. Van meerdere Duitse verzamelaars/handelaren is bekend dat ze ongestempelde zegels (al dan niet op stukjes papier geplakt) ter afstempeling stuurden aan postkantoren in bezette gebieden. Enveloppes voor de terugzending, al dan niet voorzien van de stempels "Deutsches Dienstpostamt" en "Postsache", werden bijgevoegd. Het dienstpostkantoor was echter niet van plan om de enveloppe als "Postsache" te beschouwen, streepte het stempel door, plaatste het stempel "Nachgebühr" en belastte de zending met "36" Rpf. aanvullend port voor een brief in de 2de gewichtsklasse.

Afb. 13

Brief van Litene aan de "Letse waardepapieren drukkerij" in Riga, 7 sept. 1942. In het stempel wordt vermeld dat de brief vervoerd werd met ZUG 8434. Deze trein bereed het deeltraject tussen Abrene en Gulbene (Abrehnen en Schwanenburg).

PITALOVA JAUNLATGALE ABRENE	In atlasen gevonden namen	Dagtekenstempels	Bekende gebruiksdata
Andrees Handatlas 1914	Pytalowo	ПЫТАЛОВО ПСКОВ. Г ПЫТАЛОВО ПСК. б	1904 – 1910 09.01.16 – 23.12.16
Latwijas Karte Sihm. W. Kruhniņsch 1920	Pitalowa	PITALOWA <i>a</i>	20.03.20 - 07.11.21
Map of Latvia A.A. Ošiņš and P. Mantnieks Rond 1927	JAUNLATGALE	JAUNLATGALE A B C C	17.XI.21 - 15.IV.38 12.XI.24 - 14.IV.38 17.IV.27 - 29.XII.37 10.III.38 - 13.IV.38
Latvijas Ceļu Karte 1940	ABRENE	ABRENE A B C D	16.04.38 - 28.11.40 20.04.38 - 12.12.40 20.04.38 - 10.07.44 07.09.39 - 10.02.44
Postleitkarte des Generalbezirks Lettland 1942	ABREHNEN Abrene	ABRENE DDO a b ABREHNEN DDO a b	20.11.41 - 22.12.41 30.12.41 - 17.02.42 08.10.42 - 09.02.44 13.05.42
АТЛАС С Х Е М ЖЕЛЕЗНЫХ ДОРОГ СССР 1962	АБРЕНЕ (Пыталово)	ПЫТАЛОВО <i>a</i> ПСКОВ ОБЛ. б	15.12.55 10.08.48

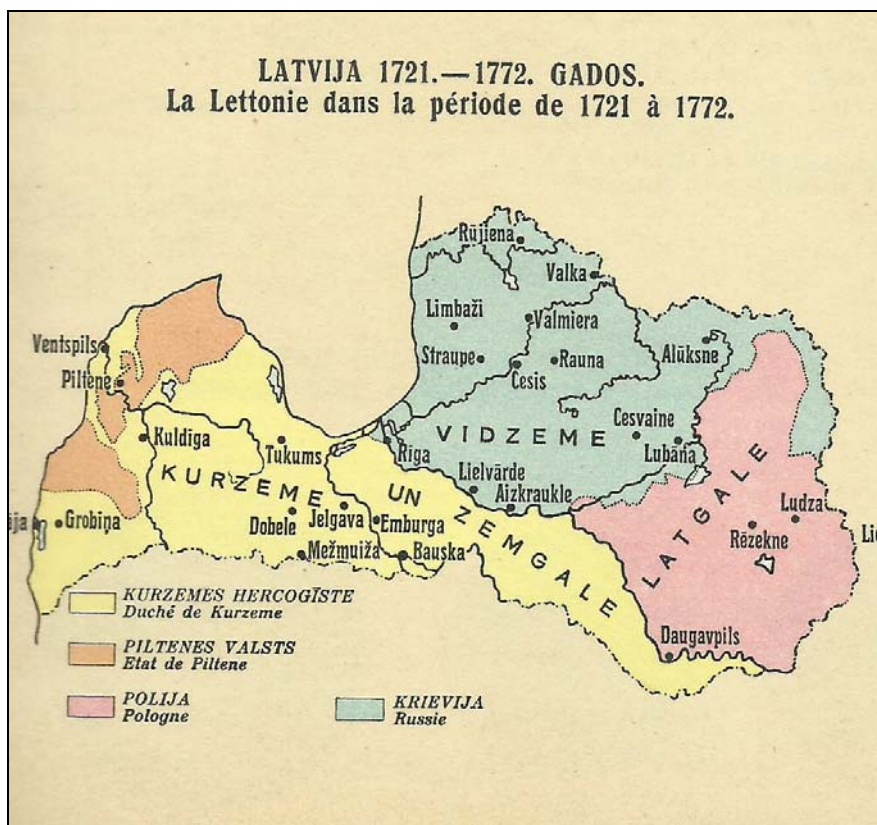
Afb. 14a

Het “Abrene-gebied”

Begin augustus 1944 was heel Latgale weer in handen van het Rode Leger. De herbezetting van Letland bevestigde niet alleen de opname als Sovjetrepubliek in de Sovjet-Unie, maar had ook een territoriale consequentie. Feitelijk al in oktober 1944 en officieel per 16 januari 1945 werd niet alleen de stad Abrene, maar ook het noordoostelijke deel van het district Abrene (Abrenes apriņķis) naar de Russische Sovjetrepubliek overgeheveld: het gebied dat bij de Vrede van Riga in 1920 aan Letland was toegevallen.

In het stempel van het postkantoor van Pitalova uit 1908 (afb. 2) is door de toevoeging ПСКОВ. Г te zien dat het plaatsje in het gouvernement Pskov lag. De kaart van westelijk Rusland in de Andrees Handaltas van 1914 maakt duidelijk dat het gaat om het grensgebied met het gouvernement Vitebsk. Op twee kaartjes in de "Latvijas Statistikas Atlāss" van 1938 is door de blauwe kleur duidelijk te zien dat Pitalovo en een strook land ten noorden en ten zuiden ervan al eeuwen deel uitmaakten van Pskov en Rusland (afb. 14a en 14b). Afgezien van de historische achtergrond en de geografische situatie onderscheidt de bevolking in het Abrene-gebied zich door geloof en taal (Russisch-orthodox en Russisch) van de rest van Letland.

Behalve de hoofdstad Abrene omvatte het geannexeerde gebied 6 andere gemeenten: Kacēni, Upmale, Linava, Purvmala, Augšpils en Gauri, met een totale oppervlakte van 1294 km² en ca. 35.500 inwoners. Binnen Sovjet-Rusland ging het geannexeerde gebied als Pitalovski district deel uitmaken van de Pskov oblast. (kaart 2).

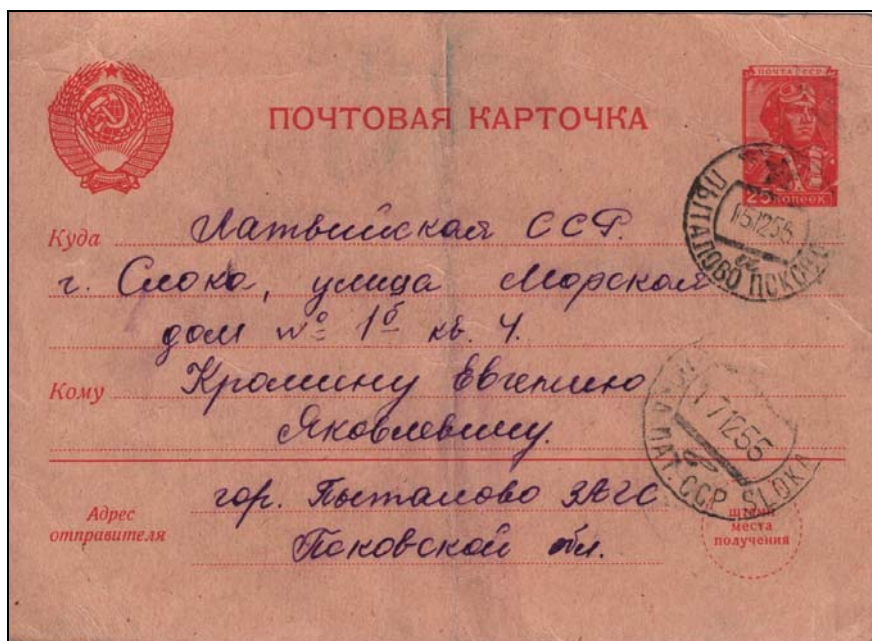
Afb. 14b

Kaart 2
Kaart van het district Abrene (Abrenes apriņķis) met in het oosten de stad Abrene en de 5 gemeenten die in 1945 bij Sovjet-Rusland werden gevoegd.

De Letse plaatsnamen werden in het geannexeerde gebied vervangen door Russische. Zo herkreeg Abrene (tot in 1938 Jaunlatgale genoemd) haar naam uit tsaristische tijd: Pitalovo (**afb. 15 en 16**).

Binnen de Letse Sovjetrepubliek werd Viļaka de nieuwe hoofdstad van het voormalige Abrene-district, vanaf oktober 1945 kreeg ook het district die naam.

Afb. 15

Russisch postwaardestuk van ПЫТАЛОВО - PITALOVO in de Pskov oblast naar СЛОКА/SLOKA in de Letse Sovjetrepubliek, 15 dec. 1955 (coll. Nico Bader).

Afb. 16

1982, brief van PITALOVO naar Mārupe bij Riga. Postwaardestuk met een afbeelding van het Kremlin van Pskov, ontwaard met een machinestempel van ПЫТАЛОВО ПСКОВ ОБЛ., Pitalovo in de Pskov oblast (coll. Sijtze Reurich).

De zoektocht naar Katsjanova – Pokrova – Pokrava – Kacēni – Pokrowo – Kacēni en Katsjanovo

Voor de oorlog lagen in de zes gemeenten die in 1945 zouden worden overgeheveld naar de Russische Sovjetrepubliek bij elkaar 25 stadjes, dorpen en gehuchten met een postkantoor. In Abrene een heus postkantoor en verder voor het overgrote deel (hulp-)postagentschappen, wellicht vaak niet meer dan een deel van de toonbank in een winkeltje, met in een la een voorraadje postzegels en een stempel. Van Abrene is de filatelistische cirkel min of meer rond: van tsarentijd, via onafhankelijkheid en Duitse bezetting naar Sovjetbezetting. Zou van nog een stadje of dorp de geschiedenis filatelistisch te illustreren zijn? Mijn zoektocht begon in mijn eigen collectie en tot mijn verrassing vond ik daar een “fijne paasdagen” wenskaart met het stempel van KACENI (afb. 17).

Niet al te lang daarna vond ik de kaart van **afbeelding 18**. In eerste instantie werd mijn aandacht getrokken door de gedrukte, tweetalige tekst van de kaart: ATKLĀTNE – ПОЧТОВАЯ КАРТОЧКА, Lets en Russisch voor briefkaart. Eronder wordt vermeld dat de kaart in een oplage van 50.000 stuks is gedrukt door de Letse staatsuitgeverij. Dat moest dus gebeurd zijn in de jaren 1940-41 tijdens de eerste periode van de Sovjetbezetting van Letland met linksonder de beschrijving van de foto op de voorzijde: “Latgales ainava”, Landschap in Latgale (**afb. 18a**).

De postzegels waren onmiskenbaar “sovjet”: een stoere arbeider en een trotse boerin. Allemaal aandachttrekkende gegevens. In beide dagtekenstempels was duidelijk het jaartal 1950 te lezen en het grote tweetalige aankomststempel maakte met één blik duidelijk dat de kaart naar СМИЛТЕНЕ-СМИЛТЕНЕ in Letland was gestuurd. Uit welke plaats? De plaatsnaam liet zich makkelijk lezen: КАЧАНОВО ПСКОВ ОБЛ., Katsjanovo in de Pskov oblast. Toen was het duo duidelijk: Kacēni 1933 met Katsjanovo 1950.

Afb. 17

Afb. 18

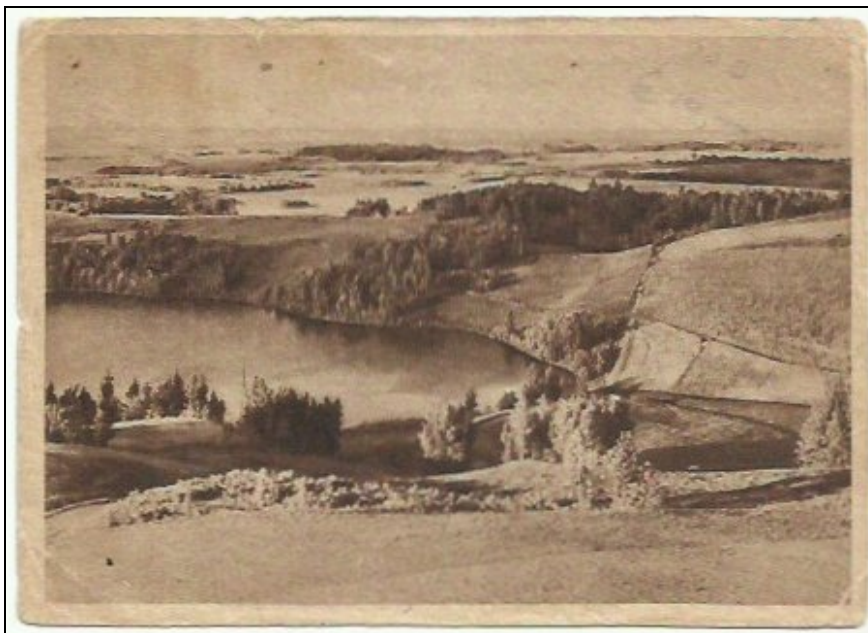
Jānis, de afzender, adresseerde zijn kaart naar Smiltene in het Russisch, begrijpelijk. In het Lets wenste hij de ontvanger een goed oogstfeest en ondersteunde dat met een gedicht over de herfst, “Ir rudens”. Hij zal een van de laatste Letten in het voormalige Kacēni geweest zijn.

Uit de overzichten van Letse dagtekenstempels blijkt dat het KACENI-stempel pas in 1927 in gebruik kwam. Het Letse postkantoor was op 16 maart 1921 geopend. Toen heette het plaatsje Pokrova en een paar jaar later werd dat veranderd

in Pokrava.

Beide namen komen voor in een stempel: POKROVA vanaf het begin en POKRAVA kwam er in 1924 bij. Beide stempels bleven tot eind mei 1927 in gebruik, waarna ze werden vervangen door het KACENI-stempel.

Op zoek naar een ander stempel vond ik, nota bene in een stapeltje doubletten, de kaart van **afbeelding 19**. De grootste verrassing zag ik op de achterzijde van een aangetekende brief van Pokrova naar Balvi. De beide zegels werden op 24 maart 1927 ontwaard met het stempel POKROVA A. Omdat de brief pas twee dagen later kon worden verzonden werd die op 26 maart opnieuw gedagtekend, nu met het stempel POKRAVA B. (afb. 20).

Afb. 18a

Afb. 19
Briefkaart van POKROVA naar het eveneens in het district Jaunlatgale/ Abrene gelegen, WĪĻAKA (Viļaka), 8-9 juni 1924.

Afb. 20 (collectie Rainer Lehr)
24 en 26 maart 1927, beide dagtekens-
stempels POKROVA A en POKRAVA B op dezelfde aangetekende brief naar Balvi. Aankomststempel BOLVI, 30 maart 1927.

En toen werd in de “Baltikum”, nr.8/2019, de vraag gesteld “Wo liegt Pokrowo” (**afb.21**). Op een stukje papier zien we een Hitlerzegel van 12 Rpf. (zonder Ostland-opdruk) met een langstempel Pokrowo en de geschreven datum 9.III-42. Speurwerk in handboeken en atlassen door meerdere verzamelaars leidde tot de conclusie dat het stempel aan Kacēni kon worden toegeschreven. Maar, was het stempel wel echt gebruikt op brieven en kaarten? Was hier misschien toch sprake van “Spielerei?” door of voor verzamelaars?

Het wachten was op dé vondst: echt gelopen post met het Pokrowo-stempel.

Of toeval bestaat of niet, maar doorklikkend op de website van een handelaar vond ik drie aangetekende brieven uit 1942, vanuit Pokrowo /Kacēni verzonden naar de “Kreislandwirt” in Abrene.

Eén van de afzenders noemt zich een “Bittsteller”, iemand die een verzoekschrift indient en het lijkt wel duidelijk dat het gaat om landeigenaren die iets wilden (of moesten) van de “Kreislandwirt”.

Deze Duitse functionaris, aangesteld nadat Rijkscommissaris Lohse op 13 september 1941 de agrarische hervormingen uit de Sovjettijd had teruggedraaid, hield toezicht op het verloop daarvan en de gewenste groei van de opbrengsten (**lit. 6**).

De vroegste brief van het trio (**afb. 22/22a**) werd op 30 MAR 1942 uit POKROWO verzonden en kwam een dag later in ABRENE aan. Door de wijdloupe adressering werden de zegels op de achterzijde geplakt en daar ontwaard, mét het langstempel en daaronder de apart gestempelde datum. Het onomstotelijke bewijs dat het hier om Kacēni gaat levert het Letse aantekenstempel op de voorzijde van de enveloppe (**afb. 22R**).

Afb. 21

Afb. 22

Afb. 22a

Afb. 22R

De tweede brief (afb. 23), verzonden uit POKROWO op 12 MAI 1942, viel in de 2de gewichtsklasse en kostte de afzender daarom 54 Rpf.

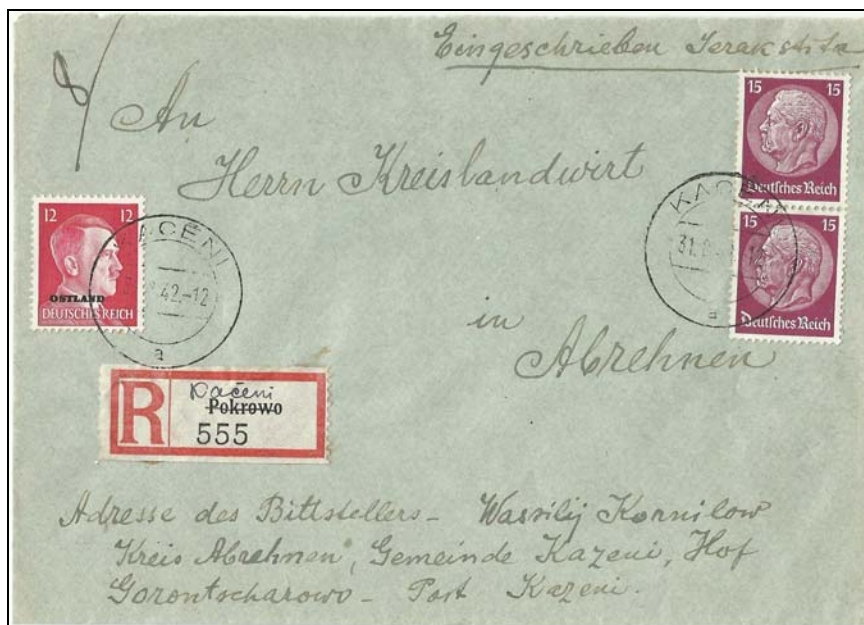
Het Letse aantekenstempel is nu vervangen door het Duitse R-strookje met de plaatsnaam Pokrowo. De brief werd op 13 mei in ABRENE ontvangen.

Op de derde brief geen langstempel "Pokrowo" meer, maar het Duitse normstempel KACĒNI a met als datum 31.8.42 en een geschreven "Kacēni" boven het doorgestreepte Pokrowo op het R-strookje. Zowel in het dagtekenstempel als op het strookje is de plaatsnaam in correct Lets met een streepje boven de Ē/ē geschreven. De afzender ("de Bittsteller") geeft nauwkeurig aan waar hij woonde: "Wassilij Kornilow, Kreis Abrehnen, Gemeinde Kazeni, hof Gorontscharow – Post Kazeni" (afb. 24).

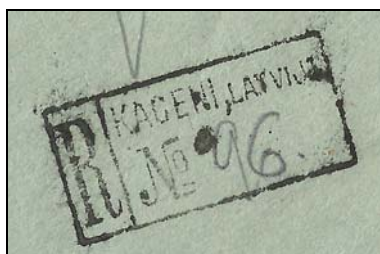
Van het Letse dagtekenstempel KACĒNI B is bekend dat het tijdens de sovjetbezetting 1940-1941 tot eind april 1941 werd gebruikt. Ongeveer 2½ maand later werd Kacēni door het Duitse leger ingenomen tijdens hun opmars richting Pskov/Pleskau. Ik ga er van uit dat in deze korte periode geen tweetalig sovjetstempel in gebruik is geweest, heb daar in ieder geval geen aanwijzingen voor gevonden.

Afb. 23

Afb. 24

22R Lets aantekenstempel

23R Duits aantekenstrookje

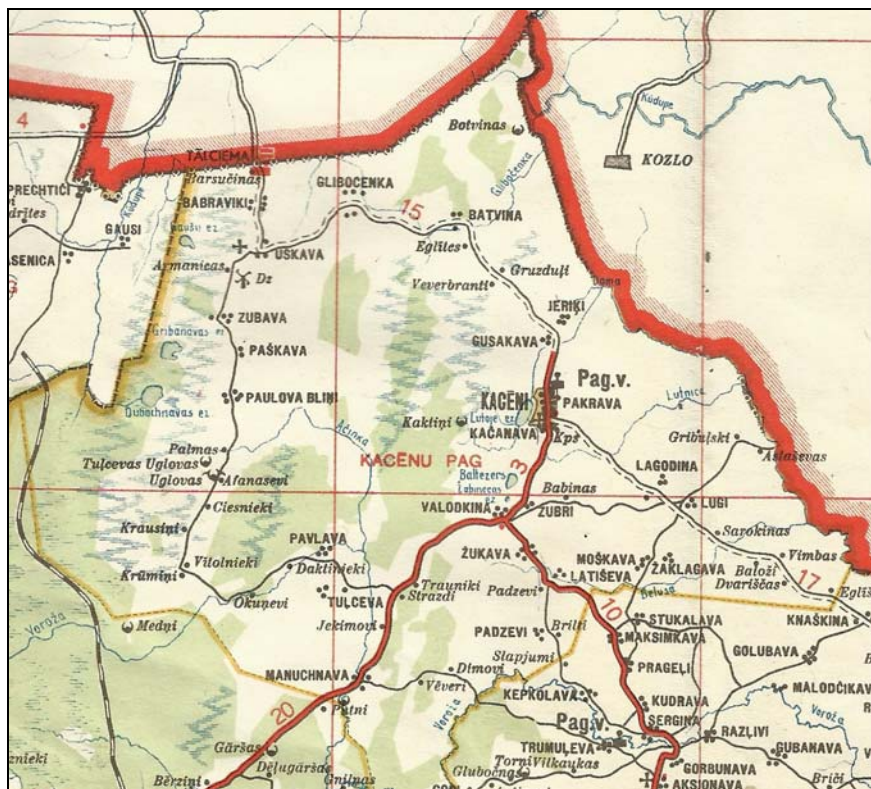
24R Aangepast Duits aantekenstrookje

Waarom werd tijdens de Duitse bezetting met het “Pokrowo”-langstempel teruggegrepen op de plaatsnaam Pokrova/Pokrava die in 1927 was vervangen door Kacēni? En waarom werd dat stempel in de zomer van 1942 vervangen door het Duitse normstempel KACĒNI a?

Voor gebruik door de Letse landspost werden vanaf midden 1942 in Duitsland, naar het model van de Deutsche Reichspost, voor ca. 70 Letse steden en dorpen dagtekenstempels vervaardigd. Het overgrote deel daarvan was tweetalig, een enkel stempel Duitstalig en één stempel louter Lets: KACĒNI a.

Met de opmars van het Rode Leger in de zomer van 1944 kwam er ook een einde aan het gebruik van dit opvallende stempel.

In onderstaand overzicht zijn naast de verschillende op kaarten en in atlassen gevonden plaatsnamen tevens de bekende dagtekenstempels en hun aangetoonde gebruiksdata opgenomen. **Kaart 3** is overgenomen uit de Latvijas Ceļu Karte van 1940.

Kaart 3

POKROVA / POKRAVA KACĒNI	In atlassen gevonden plaatsnamen	Dagteken - stempels	Bekende gebruiksdata
Andrees Handatlas 1914	Katschanowa-Sloboda (nog in gouvernement Pskov in Rusland)		
Latwijas Karte Sihm. W. Kruhniņsch 1920	Katschanowa-Sloboda In 1920 nog Russisch		
Map of Latvia A.A. Ošiņš and P. Mantnieks Rond 1927	Kačano, en Pokrova	POKROVA A	16 mrt. 21 - 21.IV.27
Latvijās Auto Ceļu Karte – Carte Routiere ded Lettonie Riga, 1929	Kačanova	POKRAVA B	18.XII.24 - 30.IV.27
Latvijās Ceļu Karte 1940	KACĒNI, ook PAKRAVA en KAČANA	KACĒNI A B	9.V.27 - 24.XI.38 4.VII.27 - 22.XII.38
Postleitkarte des Generalbezirks Lettland 1942	KATZEHNEN Kacēni	Pokrowo Langstempel KACĒNI a	30.03.42 - 12.05.42 31.08.42 - 22.06.44
		КАЧАНОВО ПСКОВ ОБЛ. a	01.10.50

Bronnen, gebruikte literatuur en andere artikelen

De statistische gegevens:

1. Margers Skujenieks: "Latvijas Statistikas Atlass – Atlas Statistique de la Lettonie", Riga, 1938. Uitgegeven t.g.v. 20 jaar onafhankelijkheid met gegevens n.a.v de volkstelling van 1936.
2. "Latvijas Vēstures Atlants", Riga, 1998. Uitgeverij Jāņa sēta.

Geografische gegevens:

3. "Latvijas Ģeografijas Atlants", Riga, 1999. Uitgeverij Jāņa sēta.
4. "Latvijas Ceļu Karte", Riga, 1940. Kaart 3 is hieruit overgenomen.
5. De kaarten aangegeven in de twee overzichten in het artikel.

Historische gegevens:

6. Diverse auterus: "History of Latvia, the 20th Century", Uitgeverij Jumava, Riga, 2006.
7. Wikipedia: "Abrene", "Pitalovo". Postkantoren en dagtekenstempels.
8. Harry von Hofmann: "Baltische Postorte 1632-1917/8", 2de oplage, Hamburg, 1996.
9. Harry von Hofmann: "Die Stempel und Postanstalten 1918-1940", Hamburg, 1999 en "Lettland vor dem und als Teil vom Generalpostkommissariat Ostland", Hamburg, 2001.
10. Rainer Lehr: "Nachgewiesene Verwendung der Poststempel", digitaal. Permanent bijgehouden lijst van het aangetoonde daadwerkelijke gebruik van de Letse dagtekenstempels.

Andere artikelen:

11. Nico Bader: "Abrene, Letland", "Het Baltische Gebied", Jubileumnummer 70, 2017.
12. Dr. Hans-Dieter Lutz: "Wo liegt Prokowo?", "Baltikum", nummer 8, 2019.
13. Thomas Löbbering: "Wo liegt Pokrowo heute?", "Baltikum", nummer 9, 2020.

Op het laatste nippertje kon ik ook "B" in mijn verzameling opnemen. De tekst van het artikel was geschreven, nagekeken en afgewogen, zelfs al opgemaakt en gereed voor de drukker. "A" zag u al in afbeelding 17. Het gaat, u ziet het al, over de dagtekenstempels met de kenletters A en B van het postkantoor in Kaceni. Beide stempels waren tot in nov.-dec. 1938 in gebruik. Daarna verscheen in beide stempels boven de E van KACENI een streepje: KACĒNI. Deze waren tot in begin 1941 in gebruik en zullen door de korte gebruiksperiode niet makkelijk te vinden zijn. Misschien komt er nog eens een "op het nippertje"...

Het lijkt erop dat het stempel KACĒNI A werd gebruikt op brieven en kaarten en "B", zoals hier, op "pārvedums". Met deze geldoverschrijving werd 10 lats overgemaakt aan de districtsrechtbank van Latgale in Daugavpils. Betaalde iemand een boete?

TABIVERE EN VOLDI

Jan Kaptein

Volgens het handboek EESTI wordt op 25 november 1918 het postkantoor van Voldi geopend. Er zijn drie Estse dubbelring-stempels in gebruik geweest: serieletters a, B (afb. 1) en C.

Op 30 juni 1934 wordt het postkantoor Voldi gesloten.

De volgende dag, 1 juli 1934, wordt het postkantoor Tabivere geopend. Dit zal in hetzelfde gebouw zijn geweest. Er was door de Estse overheid definitief voor de naam Tabivere gekozen. Het dorp hoorde oorspronkelijk bij het gelijknamige landgoed.

In Tabivere is in de periode 1934-1940 maar één stempel in gebruik geweest: TABIVERE met serieletter A (afb. 2).

In het opnieuw onafhankelijke Estland na 1990 tot 2017 is het de hoofdplaats van de gelijknamige gemeente en in 2017 bij de gemeente Tartu Vald gevoegd. Het heeft nu de status van 'alevik' (vlek), groter dorp. In 2019 had het 908 inwoners. Voldi hoorde tot 2017 bij de gemeente Tabivere en werd in 2017 ook bij de gemeente Tartu Vald gevoegd. De plaats heeft nu de status van 'küla' (dorp), 152 inwoners in 2019.

Van Tabivere zijn er 7 verschillende moderne –na 1990–stempels (lit. 1). Twee types zijn hier afgebeeld: aanduiding EESTI (afb. 3) en aanduiding AS EESTI (afb. 4). Het eerste stempel met serieletter a is type 6: Het laatste stempel is type 8: na de privatisering van de post, oktober 2002, AKTIESELTS EESTI POST.

Van Voldi zijn geen moderne stempels in het handboek opgenomen.

4

Literatuur

Lit. 1

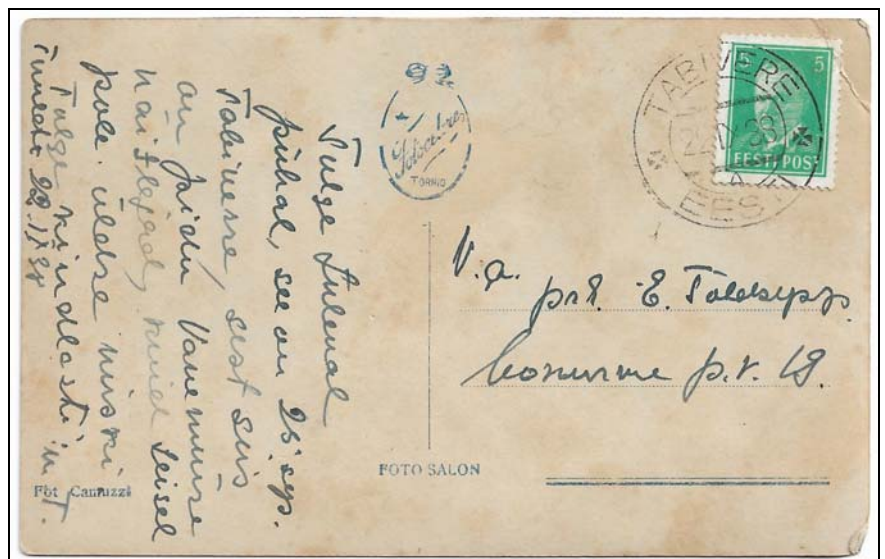
Die Datumstempel des unabhängigen Estland seit 1991 ; Bestandsaufnahme und Typisierung = . Dated postmarks of the independent Estonia since 1991 / Martin Bechstedt. - 2018. - 211 p.

Tabivere en Voldi vormden oorspronkelijk één dorp.

Afb. 1

Kerstkaart, verzonden 23 XII 24 vanuit Voldi. Rõõmsaid pühi!, Fijne Feestdagen!

Afb. 2

Kaart, verzonden vanuit Tabivere, 22 IX 38. Het stempel TABIVERE, serieletter A.

Afb. 3

Afb. 4

POST VAN “RÜCKWANDERER”, 1918

Thomas Löbbbering

Na terugkeer van een vakantie in India moest ik vanwege daar opgelopen tyfus in niet helemaal vrijwillige quarantaine. Thuiszittend kreeg ik het idee om op zoek te gaan naar poststukken die de thema's “terug naar huis” en “quarantaine” met elkaar verbinden. Ik vond ze bij brieven en kaarten uit het Postgebiet des Oberbefehlshabers Ost.

Hoewel Rusland de Conventie van Genève van 1906 en het Haagse Landoorlogreglement van 1907 had ondertekend, hield het land zich daar na het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog in 1914 regelmatig niet aan.

Met name Duitse onderdanen in Oost-Pruisen en Russische onderdanen van Duitse origine in het Baltische gebied hadden te lijden onder deportaties, dwangarbeid en internering.

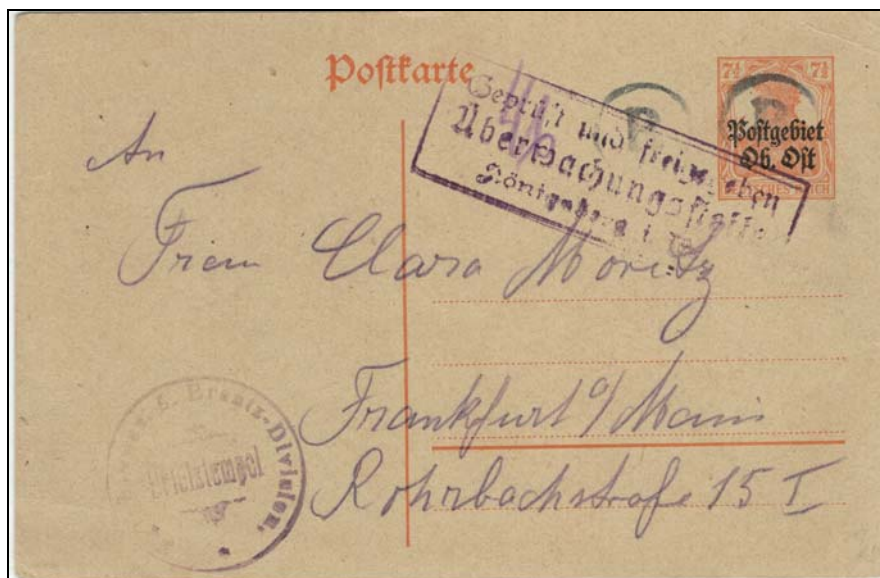
De terugkeer van in Rusland vastzittende Duitse onderdanen naar het westen kwam tijdens de maatschappelijke omwentelingen van 1917 in Rusland op gang en versnelde na het sluiten van de Vrede van Brest-Litovsk op 3 maart 1918.

Het betrof verschillende groepen mensen, van Duitse krijgsgevangenen (en in omgekeerde richting Russische lotgenoten) tot tienduizenden burgers, alleen of in kleine groepen.

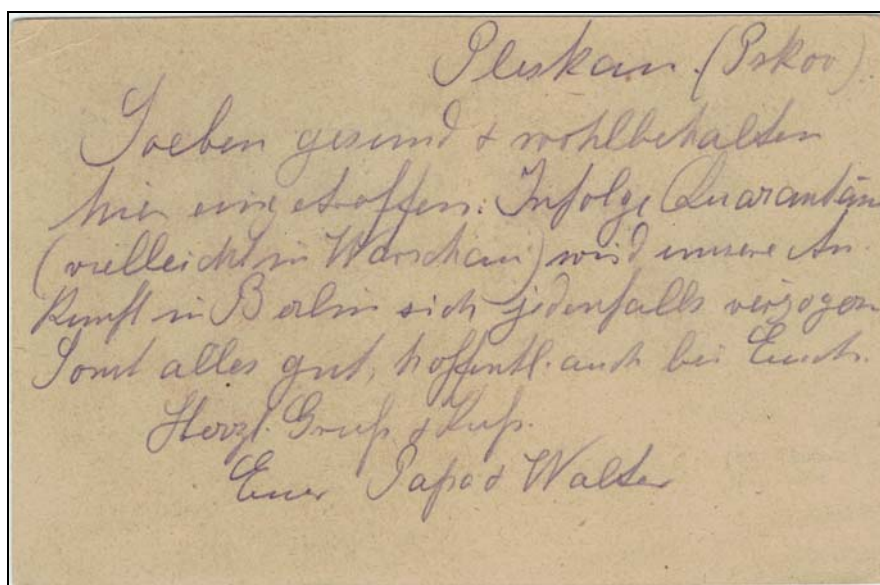
In dit artikel gaat het verder over de laatsten, de civiele geïnterneerden. Als “vijandelijke buitenlanders” hadden ze de nodige ellende meegemaakt en zagen nu na bijna vier jaar de eerste mogelijkheid om naar hun vaderland terug te keren. Welke postale sporen hebben ze achtergelaten?

Vier poststukken kunnen enige inzicht geven in hun lotgevallen op hun tocht van Rusland naar Duitsland.

Poststukken met verwijzingen naar “Rückwanderer” kennen we al uit maart 1918. Ze zijn niet altijd als zodanig aangeduid en zijn meestal pas aan de tekst te herkennen. Mede door de tijdelijke onderbreking van het postverkeer met Rusland tot in juni

Afb. 1

Afb. 2

1918 vinden we de meeste post van “Rückwanderer” vanaf de zomer tot in de herfst van 1918. Daaraan kwam een einde door de hernieuwde onderbreking van het postverkeer na het opzeggen van het vredesverdrag van Brest-Litovsk door de Russische Socialistische Federatieve Sovjet-republiek op 11 (13) november 1918 en de gelijktijdige ondertekening van de wapenstilstand in Compiègne.

Het eerste poststuk (**afb. 1**), een postwaardestuk met opdruk “Postgebiet Ob. Ost” (Mi. P3), valt op het eerste gezicht slechts op door het ontbreken van een dagtekenstempel. In plaats daarvan is het zegelbeeld in Riga “ontwaard” met het Duitse censuurstempel “R” en onderweg naar Duitsland plaatste ook de censuurdienst in Königsberg haar stempel. Verder zien we op de kaart het militaire dienststempel van de “Kgl. Preuss. 5. Ersatzdivision”. Hierdoor werd de kaart vrijgegeven voor verzending.

Pas door de tekst op de achterzijde van de kaart naar Frankfurt/Main wordt duidelijk dat het gaat om post van een “Rückwanderer” (**afb. 2**):

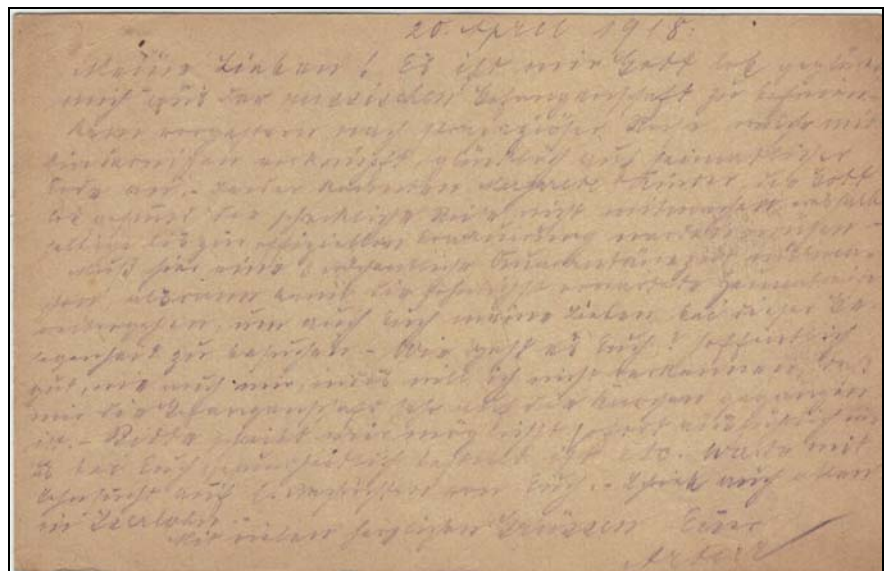
“Pleskau (Pskov)
Zo-even gezond + behouden hier aangekomen. Als gevolg van quarantaine (misschien in Warschau) zal onze aankomst in Berlijn ieder geval vertraagd worden. Verder alles goed, hopelijk bij jullie ook. Hart. Groet + kus. Jullie papa + Walter”

Omdat op de achterzijde ook geen datum staat, lijkt de datering van de kaart moeilijk, maar niet onmogelijk. Die zou nog voor de opening van het Duitse hulppostkantoor in Pleskau in het voorjaar van 1918 daar geschreven kunnen zijn en vervolgens per Duitse veldpost naar Riga verzonden. Daar werd ze mogelijk aan de civiele post overgedragen en via Königsberg naar Frankfurt am Main gezonden. Ook de slijtage van het censuurstempel van Riga maakt verzending in het voorjaar van 1918 mogelijk.

De vluchtelingenkampen in Pleskau en Narva werden op grond van een verordening van 25 juli 1918 omgebouwd tot quarantainekampen. Dat was nog niet het geval op het moment dat de kaart waarschijnlijk

Afb. 3

Afb. 4

geschreven werd. In principe ging opname in een geïsoleerd liggend quarantainekamp vooraf aan een verblijf in doorgangskampen. Van het vluchtelingenkamp Pleskau kennen we tot nu toe stempeldata tussen 24 juni en 13 oktober 1918.

Uit zo'n quarantainekamp komt het volgende postwaardestuk van “20” / 22 april 1918 (**afb. 3 en 4**).

Afzender is “Artur Wohlfromm: deutsch. Reichsangehöriger deutsches Quarantänelager Nr. 165” (Duits staatsburger, Duits quarantainekamp nr. 165).

Op de (zoals op de kaart aangegeven) “Rückwanderer Sendung” staat ook het militaire

dienststempel “Mobile Etappen-Kommandatur 39”. Hierdoor kon de kaart zonder gecensureerd te worden door de Duitse veldpost naar Bielefeld verzonden worden.

De afzender schrijft het volgende:

“20 april 1918

Beste allemaal!

Godzijdank is het me gelukt om me uit Russische gevangenschap te bevrijden. Na een zware reis vol hindernissen kwam ik eergisteren gelukkig op vaderlandse bodem aan.

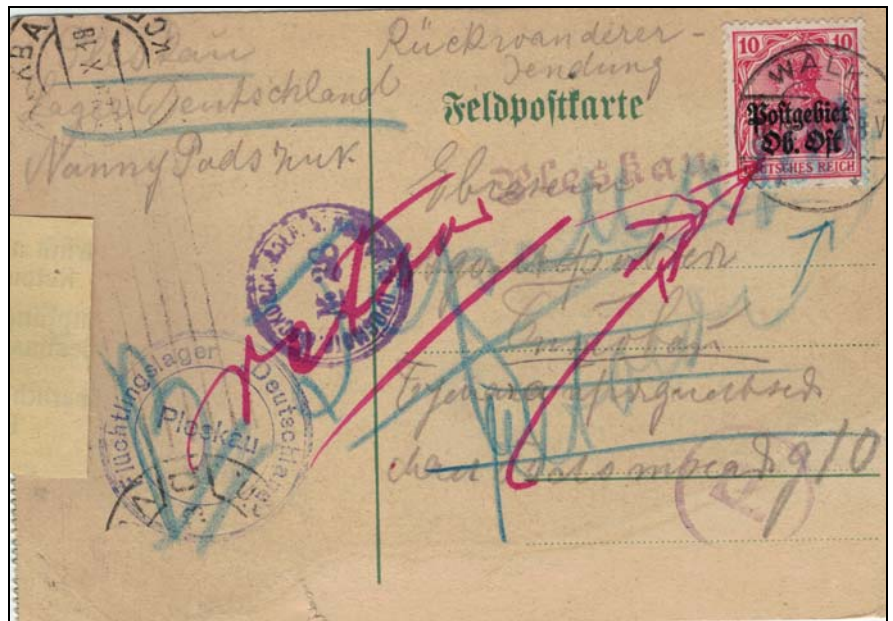
Jammer genoeg konden Margarete + kinderen, die goddank gezond zijn, de verschrikkelijke reis niet meemaken en zullen mogelijk tot de officiële evacuatie moeten wachten. Moet hier 3 weken in quarantaine en dan pas ...

kan de thuisreis verdergaan om ook mijn geliefden bij die gelegenheid te bezoeken. – Hoe gaat het met jullie? Hopelijk goed, zoals met mij, waarbij ik niet wil ontkennen dat de gevangenschap me niet in de kouwe kleren is gaan zitten. Schrijf alsjeblieft zo snel mogelijk uitvoerig hoe het bij jullie met de gezondheidssituatie gesteld is enz. Wacht met afgunst op l. berichten van jullie. Spreek ook met oude (?) in Iserlohn. Met beste hartelijke groeten Jullie Artur.

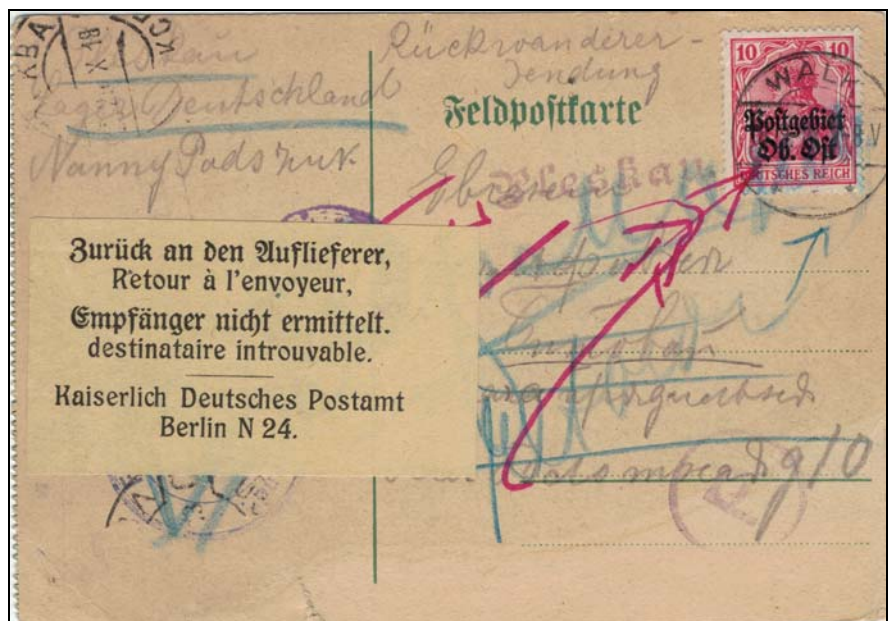
Op het volgende poststuk uit september 1918 zien we alle kenmerkende aanwijzingen zoals “Rückwanderer-sendung” en met als plaats van verzending “Pleskau Lager Deutschland” (afb. 5). Hoewel voor een briefkaart naar Rusland tijdens de tweede postverkeerperiode vanaf 12 juni 1918 correct met 10 pfennig (Mi. Ob.Ost. 5) gefrankeerd, bereikte die de geadresseerde niet, ook niet na een odyssee van meer dan 5000 kilometer.

Nanny Padzuk schreef de kaart op “15 september” in Kamp Deutschland en plakte er een postzegel op. Het hulp-postkantoor in Pleskau plaatste, volgens de voorschriften, haar langstempel (Hurt/Ojaste 9:2) naast de postzegel. Linksonder op de kaart deed de censurdiens in Pleskau hetzelfde met hun rondstempel (H/O 3:1). Het vervoer naar het Duitse postkantoor in WALK (H/O 11:3) en de ontwaarding van de postzegel aldaar volgde op 18 september 1918.

De eerstvolgende te dateren postale aantekeningen op de kaart zijn van 29 oktober 1918 en stammen uit Moskou. Behalve het stempel van oorlogscensur No. 38 zien we de geschreven notities “naar Duitsland” in blauw en “retour” in rood, de eerste in het Russisch, de tweede in het Frans. Daarna moet de kaart de juiste weg van Moskou naar Berlijn gevonden hebben. Na aankomst kreeg ze daar de tweetalige plakstrook “Terug aan de afzender, ontvanger niet gevonden. Keizerlijk Duits postkantoor Berlijn N 24” (afb. 6). Of de kaart vervolgens tijdens de troebelen van november 1918 de weg terug naar Pleskau heeft gevonden, blijft de vraag. Ook bij deze kaart geeft de tekst op de achterzijde inzicht in het lot van de afzender.

Afb. 5

Afb. 6

Ze schrijft:
*“Mijn beste Jenny!
 Eindelijk reis ik naar Gumbinnen, maar daar zal ik toch zeer treurig zijn, zo helemaal alleen zonder bekenden en familie met wie ik een woord spreken kan. Om drie uur vertrekt de (“trein”, red.) uit Pleskau Hartelijke groet en kus aan allen en voor jou groeten en kussen van je zus Nanny”.*

Het is dus mogelijk dat de afzender tot de personen behoorde die in 1914 bij de inval van de Russen uit Oost-Pruisen gedeporteerd werden en nu na bijna vier jaren weer naar hun vaderland konden terugkeren. Haar zus woont nog in Rusland. Nanny heeft haar adres bloemrijk omschreven, onder andere met “Katoenweverij Bitovoi, Kleine Moerasstraat 10”.

De plaats van het postkantoor heeft ze helaas vergeten en dat kan de reden zijn dat de kaart onbestelbaar was. Zou ze in plaats van “Bitovoi”, “Bitsjevoi” in de oblast Koeban bedoeld hebben, dan zou de rode censor in Moskou geweten hebben dat dit adres zich op dat moment in handen van de Witten bevond.

Een op 28 april 1918 uit RIGA verzonden en daar gecensureerde brief (afb. 7) toont de nauwe samenwerking tussen de Duitse civiele post en de veldpost bij de terugkeer van Duitse burgers. Ze is geadresseerd: Olita (aan de Njemen), “Rückwanderer – Lager” Duitse Veldpost 208.

Post aan personen in Rückwanderer-kampen is veel moeilijker te vinden als post uit de kampen. Post van/naar het kamp in Olita is bekend van de periode 22 april – 11 juni 1918.

◀

Afb. 7

Literatuur

Gedetailleerde informatie over post van “Rückwanderer” vindt u in: Gerhard Dreher, “Handbuch Postgebiet Oberbefehlshaber Ost – deel 2”. Hohnstorf (Elbe), 2020, verschenen in de “Schriftenreihe des Bundes Philatelistischer Prüfer e.V., deel 9. Een recensie vindt u op pagina 43 van “Het Baltische gebied” nummer 77, 2020.

Nawoord

“Rückwanderer” is weer zo’n mooi voorbeeld van een Duits woord dat zich niet laat vertalen. Alles wat ik kon bedenken leidde tot een krom aftreksel. Die zal ik u daarom onthouden en blijft het “Rückwanderer”.

LĪGO, WAT IS DAT?

Olav Petri

Aanleiding voor deze tekst is een poststuk, een klein envelopje, verzonden uit Valmiera naar Cēsis, beport. De inhoud was een soort wenskaart voor een mij onbekend feest dat Līgo bleek te heten.

Op 14 juni 1941 begon de deportatie van 15.000 Letten naar de Goelag. Het betrof met name mensen met een opleiding, mensen van de “elite”. Op 16 juni stuurde iemand een wenskaart wegens het Līgo feest naar ene Olga (afb. 1). Wat een pijnlijke, vreemde combinatie. Pricīgus Ligo Svetkus! “Vrolijk Midzomerfeest” luidt de tekst. Feesten gaat door, wat er ook gebeurt, zo lijkt het.

Ik kreeg meer kaarten in handen en zowaar een postwaardestuk en een postzegel die aan het Līgo feest gewijd zijn, aanleiding om eens uit te zoeken wat er aan de hand is.

Afb. 1a

De afbeeldingen

Wat laten de wenskaarten zien? Een wenskaart uit Rīga van 15 juni 1938 toont een meisje dat een kudde schaapjes hoedt in een lieflijk landschap, blootsvoets, een krans van jong loof om het hoofd en als kleding een rok in verticale strepen in allerlei kleuren en een omslag mantel met witte randdecoratie (afb. 2).

Een wenskaart op 22 juni 1939 gestuurd uit Viskāļi, toont een jong stel, nu heeft de man een krans van bladeren van de zomereik, hij is gekleed in een grijze tuniek (afb. 3). De vrouw heeft een margrietekrans, draagt de gestreepte veelkleurige rok, een witte bloes met rode borduursels en rode overgooier, en een broche erbij. Een oude man, met krans en in een witte bloes, drinkt een zeer gulle hoeveelheid bier uit een houten, versierde pul. Beide scènes tonen een staak met vuurkorf met brandend vuur, terwijl op de grond een kampvuur brandt met mensen erbij. Een feestvers of liedtekst staat er naast.

Afb. 1b

De kleine kaart uit de sombere 1941 maand biedt een lieflijk landschap, een woning en nu een drietal feestvierders, twee meisjes en een jongen, gezeten op een enorme fust bier (**afb. 1**). Bier wordt gedronken uit een houten pul, de jongen draagt een krans van eikenbladeren en is in het wit gekleed met wat rode borduursels. De meisjes zijn wellicht geheelonthouders, zij zingen samen met de jongen, de gedrukte tekst is mogelijk de liedtekst.

De meisjeskleding is opnieuw de gestreepte veelkleurige rok en bloes, overgooier en broche zijn gelijk aan de kaart uit Viskāļi, witte kousen maken de kleding compleet voor de meisjes, terwijl de jongen schoeisel met beenwindsels draagt.

Afb. 2

Afb. 3

In juni 1991 gaf de USSR een postwaardestuk uit, gewijd aan de “Līgo Dag” (afb. 4). We zien twee kinderen, de jongen met groene bladerkrans op het hoofd, het meisje met margrietekrans, dit keer geen gestreepte rok, maar witte kleding voor de jongen en bonte kleding voor het meisje, witte kousen. Nee, geen bier en geen vuur.

In mijn collectie modern Letland, niet compleet, vond ik geen postzegel die aan het feest gewijd is, wel een uit de nadagen van de USSR. In april 1991 verscheen een postzegel, gewijd aan het feest (afb. 5).

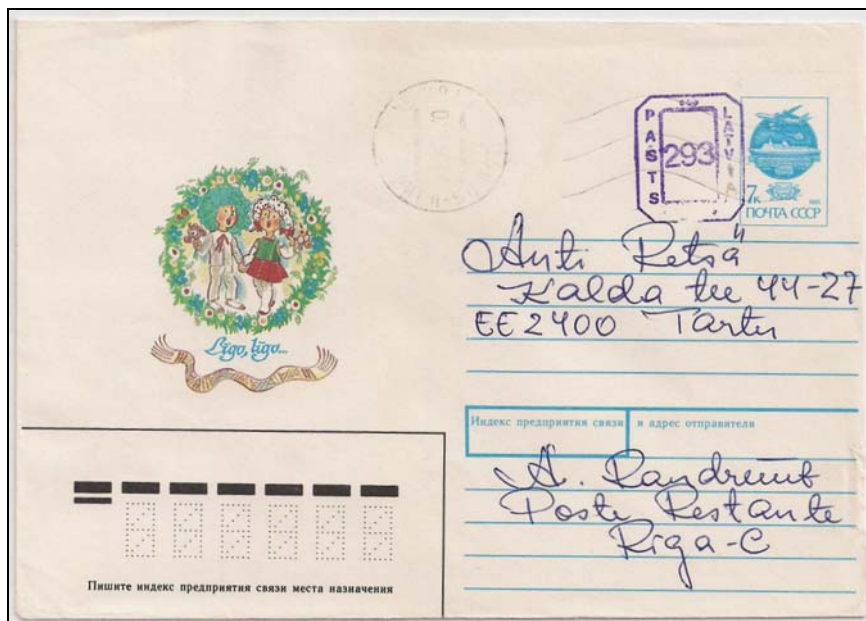

Afb. 5

Hier speelt het vuur de hoofdrol, de zon is al onder gegaan, het is donker, een jong stel springt door het vuur heen. Op de achtergrond wordt er gedanst en is een staak met vuur te zien. Er zijn wat kransen te zien op de hoofden van de vrouwen, die lange rokken dragen. Bij de jongen die door het vuur springt zie ik het schoeisel met bindsels en een wijde bloes. Verder is er weinig klederdracht.

Sint Jan, Midzomernacht

De Langste Dag, Midzomernacht, en 21 juni zijn ook bij ons bekende gegevens, viering ervan, heidens traditioneel of aangepast christelijk is meestal weggezaakt. Bij Stonehenge in Engeland verzamelen zich onder grote belangstelling druïdes die oude rituelen uitvoeren. Shakespeare heeft aan 21 juni zijn aardige toneelstuk *Midsummernight's Dream* gekoppeld, terwijl op 24 juni het feest van Sint Jan gevierd wordt, kerkelijk, maar ook daar buiten. Traditioneel stopt op die dag het oogsten van asperges. Sint Jan wordt ook volop gevierd in het nabije Belarus, het feest heet daar Janka Kupala, wat Johannes de Doper betekent, de man die Jezus gedoopt heeft. Hij zou een half jaar vóór Jezus

Afb. 4

geboren zijn en dan kom je, rekenend vanaf Kerstmis op 24 juni uit. Het vieren met 24 juni als hoogtepunt in plaats van de 21^e kan te maken hebben met het feit dat op die dag de kentering merkbaar is nadat de zon enkele dagen als het waren stil gestaan heeft. Het Līgo feest kent een vooravond op 23 juni en een groot feest op de 24^e. Het heeft als tweede naam Jāņa diena dat duidelijk naar Sint Jan verwijst. De sovjet serie, gewijd aan feesten uit de 15 deelrepublieken, toont voor Belarus het Sint Jansfeest, een jong stel laat een brandende krans wegdrijven op het water. Hun uitdossing is deels hetzelfde (afb. 6).

Afb. 6

Ik heb nooit een Līgo feest meegeemaakt. Internet vertelt wat er gebeurt. Het feest is erg oud en de tradities worden al sinds eeuwen beschreven.

Vaste elementen zijn: de stad uit, de natuur in, klederdracht, liederen en dansen, bier, eikenkransen voor mannen en kransen met bloemen en kruiden voor vrouwen. Eiken staan voor kracht, kruiden en bloemen staan voor bescherming, gezondheid. Berkenbladeren en eiken zijn de belangrijkste. De kransen worden bewaard en verdwijnen het jaar erop in de kampvuren van het feest. Je kunt met groen loof ook deuren versieren. Dan de staak met pek en vuur, liefst op een hogere plaats, dat met eikenbladeren wordt ontstoken en activiteiten daar omheen, waaronder het door een kampvuur springen, hetgeen bescherming en geluk kan geven. Het meisje in het wit, met schapen en in witte mantel zou kunnen verwijzen naar een spreuk van heksen in het wit waar je passend op moet antwoorden als je die hoort, dat geeft namelijk een jaar met veel melk! Maar net zo goed kan het blootsvoets lopen verwijzen naar andere tradities rond het feest. Het internet geeft veel voorbeelden. Overvloedige wodka- en bierconsumptie zal de vreugde vergroten. Misschien moet ik eens naar Letland rond de 23/24e.

Literatuur

Wikipedia en internet

VAN BIRSCHI WIDS NAAR MADONA

Jan Kaptein

Op 10 januari 1919 werd in Birschi Wids het postkantoor geopend. De plaats heette in de tsarentijd МОДОНЪ [MODON] en de Duitse aanduiding was Modohn.

De huidige naam Madona is volgens één versie afkomstig van het aangrenzende Madona-meer. Volgens de andere versie is de naam te danken aan het landgoed Birži Manor. De Duitse aanduiding van dit landgoed was Madohn of Modohn. Daarom kreeg het station aan de smalspoorlijn Pļaviņas – Valka de naam Madona. Het station stamt uit 1903 en rond het station vormde zich een plaats met de naam Madona.

Het eerste stempel na de Letse onafhankelijkheid heeft de aanduiding BIRSCHI (MADONE), zonder kenletter, in gebruik 18 2 20 – 27 9 22. Daarna komen er stempels met de aanduiding BIRSCHI WIDS, in gebruik 10 XI 20 - -3 2 22. De maand kan in Romeinse cijfers en in Arabische cijfers. Het stempel op de kaart hiernaast, na enig vergroten: 21 XII 20 (**afb. 1**). De beeldzijde: kerstkaart met kerstwens/gedicht in het Lets (oude spelling). Ook in de geschreven boodschap is 'Pricīgus Ziemassvētkus' (Vrolijk Kerstfeest) terug te kennen (oude spelling). De kaart is portvrij verzonden: veldpoststempel Valmiera .. (?). Op 15 november 1921 wordt de plaats omgedoopt tot Madona.

Men gaat uiteraard over op stempels met de aanduiding MADONA. In de loop der jaren worden 8 verschillende stempel gebruikt. De kaart, verzonden uit MADONA 11 IV 28, serieletter C, heeft op de beeldzijde het bijschrift Pricīgus Lieldienas svētkus, Vrolijk Pasen (**afb. 2**).

Het stempel met serieletter C is type 6 met 9 tralies (indeling Juris Mors, in gebruik 23 IX 24 – 20 X 38).

Afb. 1 (83 %)

Afb. 2 (84 %)

BLADEREN.....6

Jan Kaptein
Keimpe Leenstra

Voor deze aflevering van 'Bladeren' hebben we in de verzameling van Keimpe Leenstra gekeken naar stempels op losse zegels uit de tsarentijd. Uw redacteur is zijn verzameling Litouwen in de tsarentijd aan het inventariseren en beschrijven: een boeiende periode.

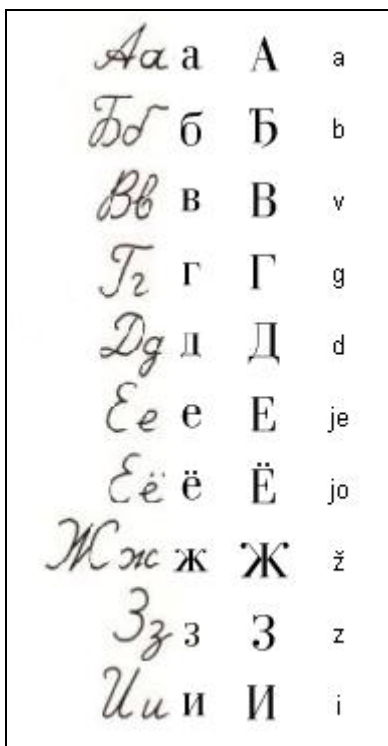
Afb. 1

Het handboek voor de stempels van Litouwen in het Russische Keizerrijk is nog steeds het boek van Vytautas Fugalevičius (**lit. 1**). Voor de plaatsnamen is er het handboek van Harry v. Hofmann (**lit. 2**).

Op het velletje hiernaast (**afb. 1**) is een aantal zegels met Litouwse stempels uit de tsarentijd te zien.

De eerste en derde zegel op de bovenste rij hebben het stempel ВОЛКОВЫШКИ [VOLKOVYSHKI]. De Litouwse naam is Vilkaviškis. In Fugalevičius staan drie verschillende dubbelringstempels van deze plaats, maar niet met de serieletter б, de tweede letter van het Russische alfabet.

De dubbelringstempels werden geïntroduceerd in circulaire nr. 9 van 3 februari 1903. Als kenletters werden de geschreven/cursieve kleine letters gebruikt, die soms aardig verschillen van de gewone drukletters:

De tweede zegel van de bovenste rij heeft een stempel van КОВНА [KOVNA], het Litouwse Kaunas. Met de invoering van de dubbelringstempels werd de aanduiding КОВНА. Daarvoor, bij de enkelringstempels, was de aanduiding КОВНО. De kenletter lijkt me – na vergroten – de letter ж. Het is een stempel met pinnen/punten en is ook afgebeeld in Fugalevičius: nummer Fu 269. Dit

type stempel – ‘killer’-stempel – werd eerst ingevoerd in Moskou en kwam later in meerdere grote steden in gebruik. Ze hadden oorspronkelijk geïknte pinnen om de zegel te doorboren om zo hergebruik tegen te gaan. Ze konden alleen zo gebruikt worden voor geldoverschrijvingen en pakketkaarten, waar juist zegels met hogere waarden op gebruikt werden. Voor brieven en briefkaarten zou de inhoud beschadigd raken. Dit stempel van КОВНА is –zo te zien– van dit type met pinnen.

Sommige postkantoren gebruikten een patroon van stippen in plaats van pinnen: een ‘zwaarder’ stempel dat toch niet de inhoud beschadigde. Ook in Vilnius is een dergelijk stempel met stippen gebruikt (**lit. 3**).

De tweede rij (**afb. 1**) begint met een zegel met het stempel van ВИЛЬКИ КОВ. [VILKI KOV.], de Litouwse plaats Vilkija. In dit stempel staat ook het gouvernement vermeld: КОВНА [KOVNA], Kaunas. De kenletter is б, de tweede letter. In Fugalevičius is alleen een dubbelringstempel met serieletter a vermeld.

De tweede zegel op deze rij is afgestempeld met een dubbelringstempel van ВОБОЛЬНИКИ [VOBOLNIKI], de Litouwse plaats Vabalninkas. Van deze plaats zijn in Fugalevičius geen stempels opgenomen. Het is ook wel een heel kleine plaats: in 2011 een bevolking van 1057 inwoners.

De derde zegel op deze rij heeft het stempel van БИРЖИ [BIRZHI], de Litouwse plaats Biržai. De serieletter is а. Fugalevičius laat dit stempel in twee formaten zien (Fu 280 en 281). Dit is Fu 280 (bij Fu 281 staat de Б iets lager).

Op de derde rij als eerste zegel: ШАВЛИ [SHAVLI], de Litouwse plaats Šiauliai. Nummer Fu 607 in Fugalevičius.

Daarna volgt ШАНЦЫ [SHANTSI], de Litouwse plaats Šančiai. De kenletter is wat onduidelijk, waarschijnlijk б, Fu 619.

De derde zegel is afgestempeld in РОССИЕНЫ [ROSSIENY], de Litouwse plaats Raseiniai.

De serieletter is в, de derde letter van het alfabet: Fu 540.

De vierde zegel op deze rij, heeft het stempel van ВИЛКОМИРЪ [WIL-

KOMIR], de Litouwse naam is Ukmergė. De serieletter is onduidelijk. Van deze plaats zijn er tweeringstempels met en zonder aanduiding van het gouvernement КОВ. [KOV.].

De laatste rij begint met een zegel met het stempel van БЕРЖАНЫ [BERZHANY], de Litouwse plaats Beržėnai. Met aanduiding gouvernement – КОВ. [KOV.] – en serieletter а. Van deze plaats is geen stempel opgenomen in het handboek van Fugalevičius. Het is dan ook een echt klein plaatsje. De laatste zegel is afgestempeld in СЯДЫ [SYADY], de Litouwse plaats Seda. Met aanduiding gouvernement – КОВ. [KOV.] – en serieletter а: Fugalevičius nummer Fu 561.

Afb. 2

De zegel hierboven (**afb. 2**) heeft als stempel СВЕНЦИЯНЫ ВІЛ. [SVENTSYANY VIL], het Litouwse Švenčionys. Dit stempel met de kenletter б, de tweede letter van het Russische alfabet, heeft in Fugalevičius nummer Fu 548. Ook het gouvernement is aangegeven: ВІЛ., de afkorting voor Vilna, Vilnius.

Ook dit volgende stempel (**afb. 3**) geeft het gouvernement Wilna / Vilnius aan.

Afb. 3

Het stempel is van ОЛИТА [OLITA], het Litouwse Alytus. De serieletter is б, de tweede letter, in Fugalevičius Fu 457. Er is ook een stempel in kruisvorm ОЛИТА-ВОКЗАЛЪ СУВАЛК. Г. [OLITA-VOKZAL SUVALK. G.], Olita-station Suvalki Gubernia, Suvalki gouvernement.

Van de stad Suvalki hieronder een dubbelring-stempel (**afb. 4**) en een stempel in kruisvorm (**afb. 5**).

Afb. 4

Afb. 5

De volledige aanduiding is СУВАЛКИ [SUVALKI]. In Fugalevičius zijn geen stempels van deze plaats vermeld, maar het is dan ook een twijfelgeval: de stad ligt nu in Polen. De Poolse naam is Suwałki. Het is de grensstad voor reizigers naar het Baltische gebied, die niet via het Russische Kaliningrad willen reizen. De stad was wel kort deel van de Republiek Litouwen: 1919-1920. In het vredesverdrag met Rusland werd de stad aan Litouwen toegewezen. In Suwałki werd het vredesverdrag tussen Polen en Litouwen getekend, waarbij de regio Vilnius als deel van Litouwen werd gezien. De regio Vilnius en de stad Suwałki werden toch Pools (1920-1939). Na de Tweede Wereldoorlog werd de stad weer Pools. De Litouwse naam is Suvalkai en deze naam is te zien in het –kort gebruikte- normstempel van Litouwen (1920).

Afb. 6

Dit stempel (**afb. 6**) 2 IX 1908 is een stempel in kruisvorm van de plaats ТРОКИ [TROKI], de Litouwse plaats Trakai. In het stempel is ook het gouvernement aangegeven: ВИЛЕН. Г. [VILEN. G.], Vilenskaya Gubernia, gouvernement Vilnius.

In circulaire 13 van 5 april 1890 kwam de instructie om Romeinse cijfers te gebruiken voor nieuwe stempels. Dit gebeurde op voorstel van de U.P.U., de Union Postale Universelle. Tegelijk veranderen de stempels in Rusland: stempels in kruisvorm, in het midden de dag eerst, daaronder de maand (in Romeinse cijfers), links van het geheel de eeuw en rechts de rest van het jaar. Dit stempel van Trakai heeft serie-nummer 2: in Fugalevičius Fu 584.

Tot slot laten we nog een aantal stempels van Vilnius zien (**afb. 7, 8, 9 en 10**).

Afb. 7

Dit is een gewoon dubbelringstempel van ВИЛЬНА [VILNA], Vilnius, 29 1 08 (?). De serieletter is wat onduidelijk. In Fugalevičius worden wel 27 van dit type dubbelring-stempels getoond.

Hieronder een ander type dubbelring-stempel: met pinnen. De pinnen zijn geïnk en doorboren de zegel om hergebruik tegen te gaan (**afb. 8**).

Afb. 8

Van Vilnius zou ook een dergelijk stempel moeten zijn met puntenpatroon in plaats van pinnen (**lit. 3, p. 47**). Ook met serieletter m. Hetzelfde stempel, waarbij de pinnen vervangen zijn door stippen? In Fugalevičius staan vier van dit type stempels –met stippen / pinnen -van ВИЛЬНА, met verschillende serieletters. Op deze zegel: lijkt me serieletter m gebruikt, Fu. 193.

Op de volgende zegels staan stempels van wijken van Vilnius: Šnipiškės (**afb. 9**) en Lukiškės (**afb. 10**). Šnipiškės ligt aan de noordelijke oever van de Neris. In de 19^e-20^e eeuw was

deze wijk een voorstadje van Vilnius. Nu is het een combinatie van modern zakendistrict en historische houten architectuur.

Afb. 9

In het stempel is aangegeven: ВИЛЬНА-СНИПИШКИ [VILNA-SNIPISHKI]. De serieletter van dit stempel is б, de tweede letter in het alfabet: in Fugalevičius Fu 230.

Ook de wijk Lukiškės heeft een eigen stempel (**afb. 10**). In de 19^e eeuw was het nog een voorstadje van Vilnius. Na 1860 werd de plaats heringericht. In 1863 war er een grote opstand in Litouwen en het grootste plein van Vilnius, Lukiškės-plein, was de plaats voor executies. In de Sovjetperiode was de beruchte vestiging van de NKVD hier te vinden. Het plein werd het Lenin-plein. Nu is het weer het Lukiškės-plein.

Afb. 10

In het stempel is te lezen: ВИЛЬНА-ЛУКИШКИ [VILNA-LUKISHKI]. De serieletter van dit stempel is a (?): in Fugalevičius Fu 225.

Literatuur

Lit. 1

Pašto antspaudai Lietuvoj = P.O. Cancels in Lithuania / [Vytautas Fugalevičius]. – 2^e dr., 1990

Lit. 2

Baltische Postorte 1632-1918 / Harry v. Hofmann. – 2^e dr., 1996. - 300 p.

Lit. 3

Russian postmarks : an introduction and guide / A.V. Kiryushkin and P.E. Robinson. - [S.l.] : J. Barefoot, cop. 1989. - 110 p.

LITOUWEN IN DE TSARENTIJD : STEMPELS, DIE NIET ZIJN OPGENOMEN IN HET HANDBOEK VAN FUGALEVIČIUS 1

Jan Kaptein

Het bekende handboek over de stempels van Litouwen is voor de tsarentijd nog steeds het handboek. Wel zijn uiteraard aanvullingen mogelijk.

Deze ansichtkaart (**afb. 1**) is verzonden vanuit БЕЙСАГОЛА [BEISAGOLA] KOB. [KOV], in gouvernement Kovno / Kaunas dus. De Litouwse naam is: Baisogala. Dit stempel heeft serieletter a. In het handboek van Fugalevičius is alleen een dubbelring-stempel getoond met serieletter б (tweede letter; de b).

Afb. 1b
De beeldzijde, naar het bekende schilderij van Marie Wunsch (1862 – 1898) 'Ein wichtiges Geheimniss'

De Litouwse boodschap: Gefeliciteerd met de naamdag! Laat God u herstellen, versterken en volledig gezond naar huis terugkeren. Hoe lang beloof je daar te zijn? Jij verzond "?"
Wat moet ik doen? Ik ben vergeten hoe ik een pen in mijn hand moet nemen. Kazys.
(Met dank aan Antanas Jankauskas.)

Afb. 1a (80 %)

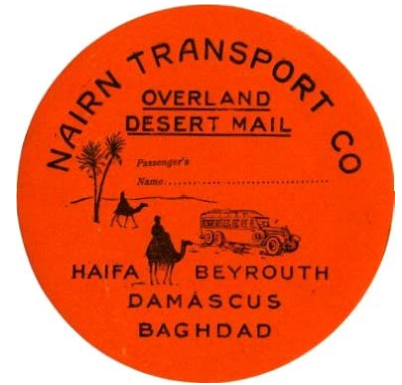
Afb. 2
De tweede kaart (**afb. 2**) is verzonden vanuit Karabanovo (Vladimir Gubernia). Aankomststempel: КОЛТЫНЯНЫ [KOLTYNYANY], Litouwse naam Kaltinėnai. In het

handboek van Fugalewitsch is geen dubbelringstempel vermeld van deze plaats. De boodschap is in het Pools.

OVERLANDMAIL VAN LETLAND NAAR BAGDAD

Rainer Fuchs (FRPSL, AIJP)

Er zullen maar weinig verzamelaars zijn die hebben gehoord van de Overlandmail Bagdad-Haifa, die vanaf oktober 1923 tot rond 1948 actief was. Deze dienst werd na de Eerste Wereldoorlog opgericht door twee jonge broers uit Nieuw-Zeeland (kapitein Norman en chauffeur-werktuigkundige Gerald Nairn), die in het Britse leger dienden.

Toen de oorlog was afgelopen, bleven de beide broers in het Midden-Oosten, grepen de mogelijkheden die hun werden geboden en stichtten met steun van de familie Nasser in Haifa en Beiroet een onderneming die transporten door de Syrisch-Iraakse woestijn verzorgde. 18 oktober 1923 was de officiële openingsdatum.

Het transportbedrijf sloot contracten af met de postdiensten van Egypte, Irak en Palestina en verkreeg het recht om, in het bijzonder in opdracht van de Iraakse posterijen, postzendingen door de Syrisch-Iraakse woestijn te transporteren. Het werd daarvoor door de Iraakse posterijen conform de afgesloten contracten bezoldigd.

Omdat Irak in die tijd nog niet aangesloten was bij de UPU, de Wereldpostunie, werden de contacten tussen de Iraakse posterijen en de UPU onderhouden door het Verenigd Koninkrijk, dat vooral uit politieke motieven veel belang had bij de postverbinding. Irak had voor het gebruik van de dienst portotoeslagen ingevoerd en deze toeslagen golden zowel voor post van Irak naar het buitenland als voor post binnen Irak zelf.

De Britse postdienst informeerde de UPU over deze toeslagen en de UPU gaf deze informatie door aan de aangesloten landen, die contact konden opnemen met de Britse

postdienst als ze belangstelling hadden voor deze postverbinding.

Ik heb al van diverse landen de portotoeslagen kunnen documenteren, voor een deel door echt gelopen brieven, voor een ander deel door kopieën van staatsbladen en andere officiële publicaties.

Voor een beter begrip van de postverbinding geef ik eerst een kaartje met de routes van de overlandmail door de Syrisch-Iraakse woestijn (afb. 1).

Over het gebruik van deze postdienst door Letland was mij (en andere verzamelaars) praktisch niets bekend; de enige aanwijzing dat er destijds post uit Letland met de overlandmail is vervoerd vond ik jaren geleden toen ik tijdens een verblijf in Londen het Londense postmuseum, toen nog Postal Heritage geheten, bezocht en het archief doorspitte op zoek naar documenten over de Overlandmail Bagdad-Haifa. Ik trof een document aan dat afkomstig was van het doorgangspostkantoor in Londen en dat voor het kwartaal dat eindigde met december 1928, aangaf dat er vijf brieven uit Letland via Londen met de overlandmail waren verzonden. Ik vond ook een tweede document, van februari 1928, waarin geen melding werd gemaakt van brieven uit Letland. Het is echter heel goed mogelijk dat in de archieven nog meer van dat soort tellijstjes bewaard zijn gebleven; misschien waren een of meer documenten die mij minder relevant

leken en waarvan ik dus geen foto heb gemaakt, toch ook tellijstjes.

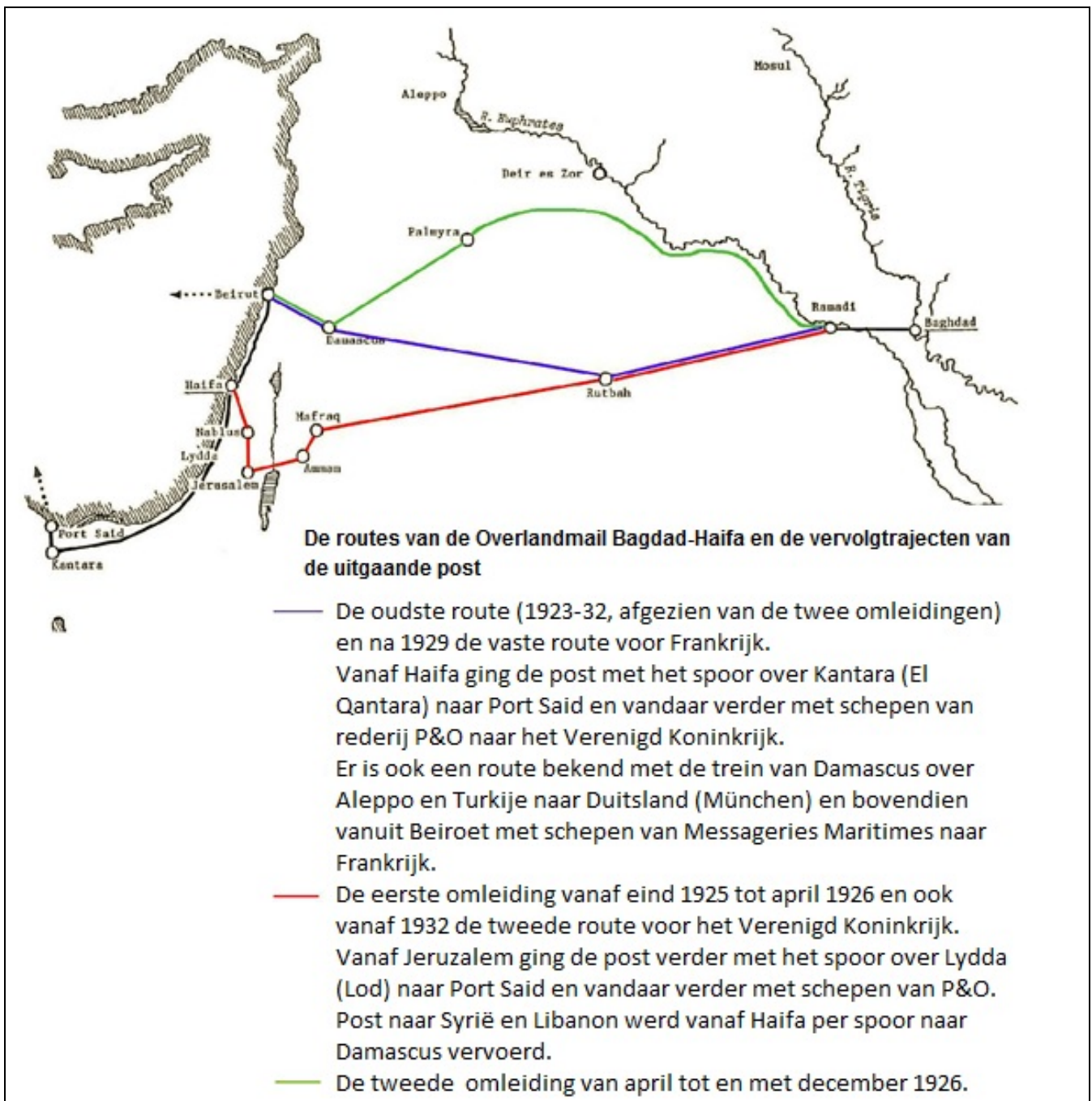
Het bestaan van deze ene lijst toont echter aan dat er ook vanuit Letland behoefte bestond aan deze postverbinding en dat er gebruik van werd gemaakt.

Maar terug naar de filatelie. Zoals ik al schreef, had de Britse postdienst de UPU over deze nieuwe, snelle route door de Syrisch-Iraakse woestijn en de portotoeslagen geïnformeerd en had de UPU op haar beurt deze informatie aan de lidstaten doorgegeven, die zich dan, als ze belang hadden bij deze postverbinding, direct tot de Britse postdienst konden wenden.

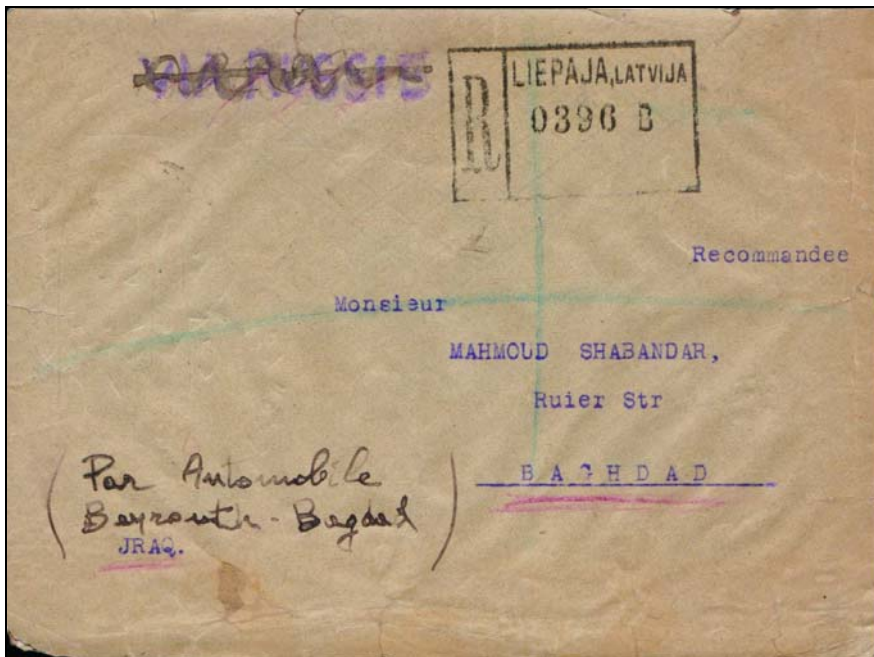
Het was dan aan de postdiensten om zelf ook portotoeslagen in te voeren als ze belangstelling voor en behoefte aan deze snellere route hadden.

Van Letland zijn tot op heden geen portotoeslagen of zelfs maar vermeldingen van deze verbinding in de officiële publicaties van de Letse postdienst bekend; ook brieven die via deze postroute waren vervoerd waren tot voor kort niet bekend.

In de 29e veiling van 5 december 2020 van het bekende Libanese veilinghuis CEDARSTAMPS werd echter een brief aangeboden die de aanleiding voor dit artikel vormde (afb. 2 en 3).

Afb. 1

Afb. 2

Voorkant van de brief:

Voorkant van de envelop met aanteekenstempel LIEPAJA, LATVIJA en stempel VIA RUSSIE, ten teken dat de brief door Rusland moet worden vervoerd. Het stempel is doorgehaald en in handschrift is een andere route opgegeven: 'Par Automobile Beyrouth – Bagdad', 'Per Auto Beiroet – Bagdad'. Een reden voor de verandering wordt niet gegeven.

Afb. 3

Achterkant van de brief:

Achterkant van de envelop met drie luchtpostzegels, afgestempeld op 16 februari 1934 in Liepāja. Doorgangsstempel BEYROUTH van 25 februari 1934. 'De controleur' schreef in het Frans op de envelop: '25-2-34 Arrivé à Beyrouth à envoyer par la service special par automobile Beyrouth – Bagdad' ('25-2-34 Aangekomen te Beiroet om te worden verzonden met de speciale dienst per auto Beiroet – Bagdad'). Aankomststempel BAGHDAD van 28 februari 1934.

Over het tarief en de transportroute valt het volgende te vertellen:

- De brief is correct gefrankeerd voor een aangetekende brief naar het buitenland tot 20 gram in de 14e tariefperiode, 21-12-1931 – 14-04-1935.
- Het gebruik van luchtpostzegels zegt niets over het middel van transport. Luchtpostzegels mochten ook gebruikt worden op land- en zeepost.
- Ondanks het stempel 'VIA RUSSIE' stuurde de Letse postdienst de brief de andere kant op, zeer vermoedelijk eerst naar Londen en van daaruit per schip naar Beiroet. Dat was conform de UPU-regels voor land- en zeepost en inbegrepen in het posttarief van 75 santîmi. Een aanwijzing voor de route via Londen zijn de blauwe kruisen die op voor- en achterkant van de envelop zijn aangebracht. Die zijn karakteristiek voor 'Britse' R-brieven.
- Een alternatief zou zijn geweest vervoer over land en zee door Frankrijk naar het Franse mandaatgebied Syrië/Libanon, maar dat is gezien de blauwe kruisen minder waarschijnlijk.
- Het zou kunnen dat de afzender het stempel 'VIA RUSSIE' heeft aangebracht in de hoop op een relatief goedkoper vervoer per vliegtuig door het luchtruim van de Sovjet-Unie. Die hoop was echter vergeefs.

Ik had dit artikel graag beëindigd met een uitgebreide literatuurlijst, maar er is maar weinig gepubliceerd over deze materie.

Nog altijd is het enige uitputtende, maar inmiddels verouderde boek over dit thema:

- Collins, Norman J. met Alexander Zvi en Gladstone Norman, *The Overland Mail via the Syro-Iraqi Great Desert*, British Association of Palestine-Israel Philatelists (BAPIP), monografie, 1990
- Afgezien daarvan is de overgrote meerderheid van de andere artikelen over deze materie door mijzelf geschreven en gepubliceerd op <https://fuchs-online.com/writings.htm>

- Daarenboven onderhoud ik een website die bij verschillende filatelistische tentoonstellingen met een gouden medaille in de klasse 'digitaal/websites' is beloond en waarop alle nieuwe ontdekkingen nauwgezet worden bijgehouden: <http://fuchs-online.com/overlandmail>
- Mijn tentoonstellingsinzending over de Overlandmail Bagdad-Haifa is op de website Exponate-Online van de Bund Deutscher Philatelisten e.V. te bekijken, steeds in de meest actuele versie: https://www.exponate-online.de/e_exponat.asp?a=1&e=144

Vragen aan andere verzamelaars van de post-geschiedenis van Estland, Letland en Litouwen

Ik wil dit artikel niet afsluiten zonder enige vragen aan de lezer die voor mijn verzamelgebied van belang zijn:

- Wie heeft brieven of is bekend met brieven uit Estland, Letland of Litouwen die met de overlandmail (Frans: Service Transdésertique) naar Irak zijn vervoerd en eventueel ook brieven die via Rusland en Iran naar Irak zijn vervoerd (desnoods niet verder dan Iran)? Dat is belangrijk om meer te weten te komen over de doorlooptijden en de routes van de post. Weliswaar vind ik bij diverse online veilinghuizen brieven van Letland naar Palestina, maar die hebben nooit een vertrek-, doorgangs- of aankomststempel waaruit de route of de doorlooptijd te herleiden valt.
- De kans op succes is klein, maar is er een verzamelaar die weet of er in de officiële publicaties van de postdiensten van Estland, Letland en Litouwen ergens melding wordt gemaakt van de Overlandmail Bagdad-Haifa? De kans daarop is het grootst in publicaties tussen het eind van 1923 en ergens in de periode 1930-34. De meest 'oostelijke' landen die melding maakten van deze postdienst waren naar mijn weten Polen en Hongarije.

Dankwoord

Mijn dank gaat uit naar Thomas Löbbbering (BPP, AIJP), Friedhelm Doell, Sijtze Reurich en Ruud van Wijnen voor hun constructieve en behulpzame opmerkingen bij deze voor mij unieke brief en hun bereidheid om mijn artikel daarover hier te publiceren.

De Nederlandse vertaling is van de hand van Sijtze Reurich.

TERUGKOMEN OP

Jan Kaptein

HBG 59 en 60

In deze twee nummers van HBG schreef ik over de postgeschiedenis van Narva en Narva-Jõesuu. Hiernaast een leuke aanvulling: een kaart uit Kreenholmi.

Via Ahto Tanner kreeg ik aanvullende informatie: volgens een oude krant werd het post- en telegraafkantoor in de fabriek in Kreenholm op 1 juli 1926 geopend. In 1934 was het een post- en telegraafkantoor van klasse IV, dat post uitwisselde via TPO 7 & 8.

In het EESTI-handboek is verder aangegeven dat het postkantoor KREENHOLM werd gesloten op 30 juni 1934. De volgende dag, 1 juli 1934, ging het kantoor weer open onder de naam KREENHOLMI. Een meer Estse naam.

De beroemde textielfabriek Kreenholm werd gesticht in 1857 op een eiland in de Narva, binnen de stad Narva. En de Sovjet-Unie gaf dus 8-9-1957 een postzegel uit ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan (Mi. 1986).

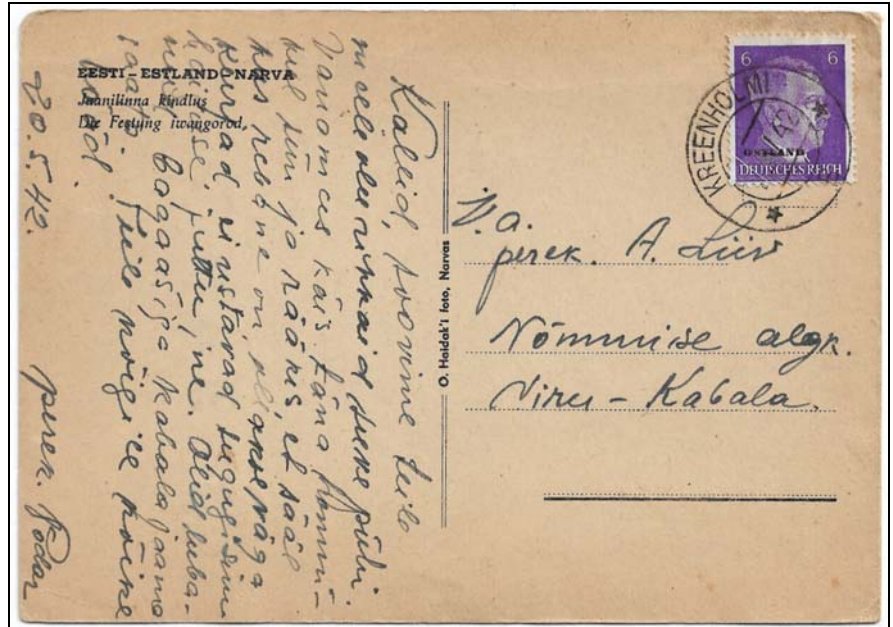
Naar aanleiding hiervan ook Thomas Löbbering gevraagd om informatie. Uit zijn collectie komt een aantal mooie aanvullingen (**afb. 2, 3 en 4**).

Tot slot: ook in het sinds 1991 onafhankelijke Estland zijn verschillende stempels van KREENHOLMI in gebruik geweest. Het handboek van Martin Bechstedt heeft ze geïnventariseerd. Narva 2 (Kreenholmi 39) Van dit stempel is bekend: type 3 (omgewerkt sovjetstempel) en type 6 (stalen stempel EESTI.) Dit kantoor kreeg 01.03.03 een andere naam: Narva-Kreenholmi.

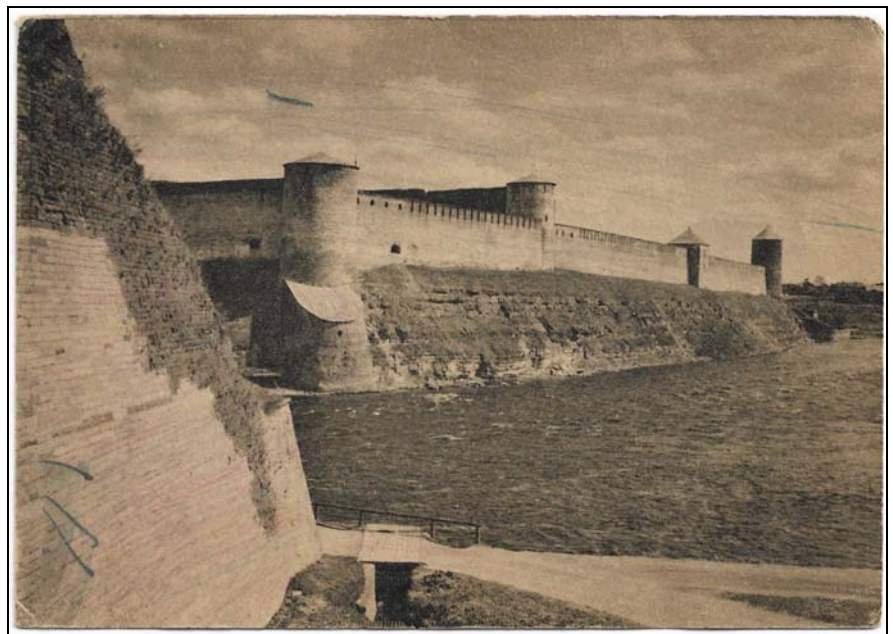
In Narva-Kreenholmi zijn type 8 (AS EESTI POST, met oude ster) en type 9 (AS EESTI POST, met nieuwe ster) gebruikt. Eerste stempel met AS EESTI POST: 1.3.03.

Narva-Kreenholm werd ook weer KREENHOLMI: type 9 (serieletter e,

In deze rubriek komen we terug op eerdere artikelen.

Afb. 1a

Afb. 1b

De beeldzijde met de vesting Ivangorod, nu aan de Russische kant van de Narva.

AS EESTI POST met nieuwe ster).

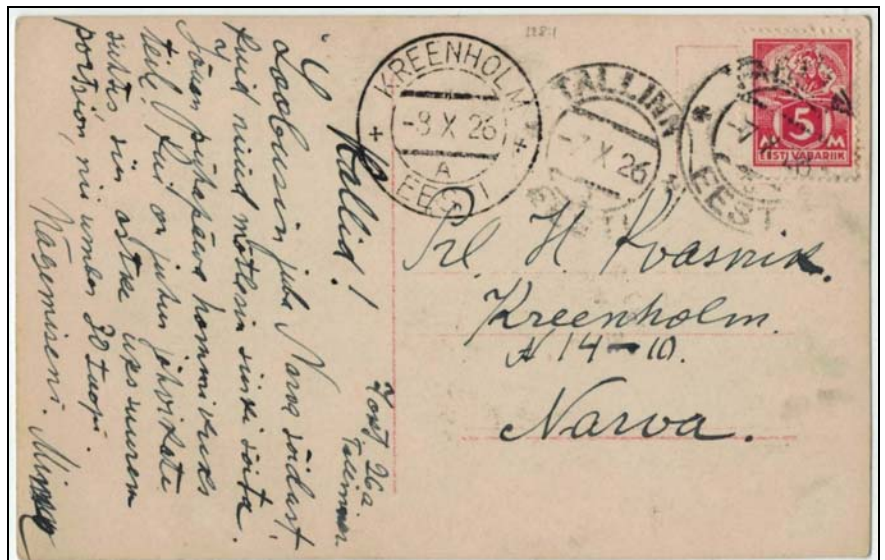
Eerste AS EESTI POST stempel: 10.03.08.

Narva 3 (Kreenholm 9) werd 30.11.02 gesloten. Ook hier is type 3 en type 6

in gebruik geweest.

Sommige types komen ook nog voor met verschillende serieletters: ook na 1991 valt er nog leuk te verzamelen!

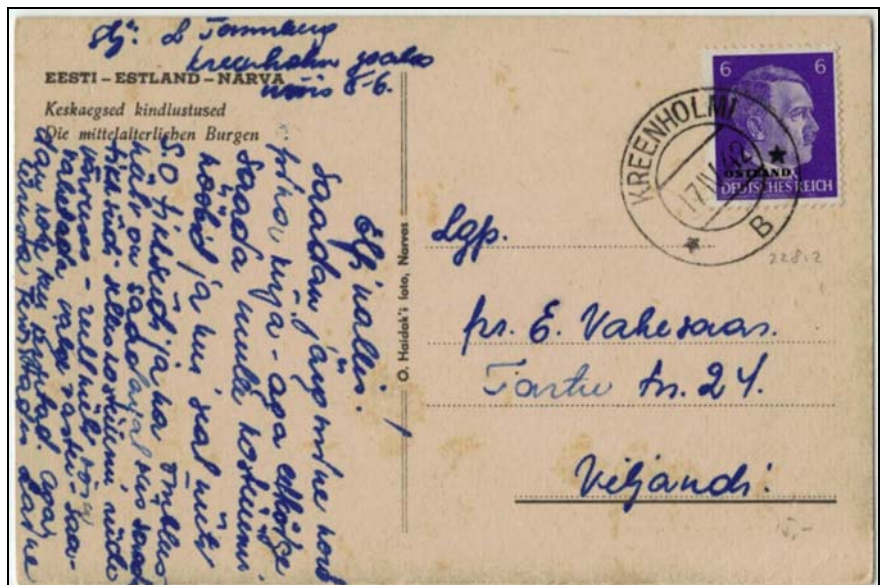
Afb. 2 (coll. Thomas Lööbbering)
 Kaart met het stempel KREENHOLM
 -8 X 26, serieletter A, in gebruik van 1
 juli 1926 tot 30 juni 1934.
 Dit is het enige stempel KREENHOLM
 dat gebruikt is tijdens de 1^e Republiek
 Estland.
 Het daarna gebruikte stempel, vanaf 1
 juli 1934, KREENHOLMI is alleen
 gebruikt met serieletter B.

Afb. 3 (coll. Thomas Lööbbering)
 Aangetekende brief verzonden vanuit
 KREENHOLMI 25 XI 41, tijdens de
 Duitse bezetting. De complete serie
 zegels van de 'wederopbouw-uitgave'
 is voor de frankering gebruikt. De 1^e
 druk: 22 september 1941, de 2^e druk
 14 november 1941. In juli-september
 1941 is Estland door het Duitse Leger
 bezet, maat meestal bleven de oude
 vooroorlogse Estse stempels in
 gebruik.
 Het Estse stempel KREENHOLMI met
 serieletter B, is gewoon in gebruik
 gebleven.

Afb. 4 (coll. Thomas Lööbbering)
 Kaart, verzonden in de Ostland-
 periode vanuit KREENHOLMI 17 IV
 42.
 Vanaf 1 december 1941 valt ook de
 Estse Post onder het Generalpost-
 kommissariat Ostland (tot september
 1944).

VIRTUELE EXPOSITIE VAN VITALY GEYFMAN

De Single Frame Champion of Champions van de American Association of Philatelic Exhibitors (AAPE) zou in november in Chicagopex worden gehouden. In plaats daarvan zal het een virtuele wedstrijd zijn die wordt beoordeeld door de juryleden die op de show zouden zijn geweest.

De exposities in competitie kunnen worden bekeken op http://www.aape.org/single_frame_c_of_c_qualifiers.asp

Vitaly Geyfman heeft voor zijn expositie een bijzonder onderwerp: "First Non-Stop Transatlantic Flight from NYC to Lithuania July 15, 1933". Op 15 juli 1933 vertrokken de Litouwse piloten Steponas Darius and Stasys Girėnas met hun vliegtuig vanaf Floyd Bennett Field in New York.

Nadat ze met succes de Atlantische Oceaan waren overgestoken, ging het toch nog mis: 17 juli 0:36 uur (CET) strotte hun vliegtuig neer bij het dorp Kuhdamm, nabij Soldin, Duitsland (nu Pszczelnik, nabij Myślibórz, Polen).

Vitaly Geyfman laat uiteraard de zegels zien: michel 343-347 met de opdruk DARIUS-GIRENAS / NEW YORK-1933-KAUNAS. Met de hulp van de Consul General van Litouwen mochten de Litouwse zegels voorzien worden van deze opdruk. De verschillende types komen uitgebreid aan de orde.

Met het vliegtuig, de 'Lituanica', ging ook post mee, met speciale stempels. Vitaly Geyfman toont onder andere 5 brieven met op elke brief een andere overgedrukte zegel.

Bijzonder is ook een brief aan een bekende filatelist in Italië, met een overgedrukte zegel en de handtekeningen van beide piloten (afb. 1).

In de expositie is ook een foto te zien van de rampplek. Van het vliegtuig is weinig meer over. Vlak voor de uiteindelijke klap is wel de postzak uit het raam gegooid en op 18 juli bezorgd bij het Centrale Postkantoor in Kaunas.

Afb. 1
Brief naar Rome. Aankomststempel Rome op de achterzijde.

De herinnering aan de vlucht werd ook in de filatelie levend gehouden. Onverkochte zegels met de opdruk kregen een tweede – ronde- opdruk per 4 zegels. De opbrengst was voor een monument voor de piloten. De Litouwse Post gaf in 1934, 18 mei, een herdenkingsserie uit (Mi. 385-390). In de expositie is een kleurenproef te zien van de 40 cent zegel (Mi. 386). De zegel van 40 cent is ook – officieel- overdrukt: Mi. 404, bij de Atlantische vlucht van F. Vaitkus. Zijn vliegtuig: de LITUANICA II.

De expositie van Vitaly Geyfman is te bewonderen via een directe link: http://www.aape.org/single_frame_c_of_c_2020_geyfman_first.asp De volledige expositie kan ook als pdf binnengehaald worden.

Jan Kaptein

Vitaly Geyfman publiceerde ook over dit onderwerp:

- The 1934 Lituanica I airmail stamp / Vitaly Geyfman. - In: LPS 2016 ; no. 244. - p. 24
- Darius - Girenas flight DOUBLE overprint on Lithuanian Child 2nd airmail issue / Vitaly Geyfman. - In: LPS 2008-2009 ; no. 237. - p. 51-54
- Study of Darius - Girenas flight overprint on Lithuanian Child 2nd airmail issue / Vitaly Geyfman. - In: LPS 2008-2009 ; no. 237. - p. 44-50

Jan Kaptein,
Olav Petri
Ruud van Wijnen

Deutsche Zeitschrift für Russland-Philatelie Juli 2020 ; Heft Nr. 112

In dit nummer een lang artikel over een bijzondere zegel: Mi. 2201. Een opdruk, uitgegeven ter gelegenheid van het behalen van het Wereldkampioenschap Basketbal in 1959. Alexander Krugljakow beschrijft de zegels en de gang van zaken. De Russische ploeg had eigenlijk de overwinning al op zak, maar weigerde tegen Taiwan te spelen: daarom diskwalificatie. De zegel was een pleister op de wonde. Niet echt een 'Baltisch' onderwerp, maar u kunt de zegel natuurlijk tegenkomen op post uit het Baltische gebied.

Een artikel van Pavel "Duck" Pavlov heeft zijdelings wel een Baltische connectie. Het artikel beschrijft hoe motieven van postzegels soms hergebruikt worden. Hierbij komt ook een aantal zegels ter sprake, die door Richard Sarrinisch zijn ontworpen. Deze kunstenaar – op zijn Lets Rihards Zariņš- heeft zegels ontworpen voor het keizerlijke Rusland, de Sovjet-Unie (de 'kettingbrekers'), Wit-Rusland en Letland. Vanaf 1905 was hij technisch directeur bij de Keizerlijke Drukkerij in Sint-Petersburg. In 1919 keerde hij terug naar Letland en werd directeur van de staatsdrukkerij tot zijn pensioen in 1934. Ook het Letse staatswapen en de nieuwe munten heeft hij ontworpen.

Jan Kaptein

Lithuania Philatelic Society Journal 2019 ; No. 247

In dit nummer het zesde deel van de artikelen van Andrew Kapochunas over kaarten en kaartenmakers: kaarten van Litouwen na het Verdrag van Versailles (1919). Hierbij uiteraard aandacht voor het grensconflict

Gerecenseerde tijdschriften of artikelen daaruit kunt u tegen porto- en/of kopieerkosten opvragen via de redactie.

Afb. 1
Volledig vel van
Mi. 10 met
linksonder de
zegel van 5 sk
(collectie Vitaly
Geyfman).

tussen Litouwen en Polen. Tomas Babravičius, Vygintas Bubnys, Antanas Jankauskas en Vitaly Geyfman bundelen hun kennis in een mooi artikel Litouwen Mi. 10. Een velletje van deze zegels van 15 sk. heeft op positie 16 een afwijkende zegel: 5 sk (afb. 1).

Vytautas Doniela schrijft een aantal artikelen over de Eerste Wereldoorlog: post van Litouwse krijgsgevangenen, veldmaarschalk Von Eichhorn en de reuzenvliegtuigen in Vilnius. Verder schenkt hij aandacht aan het postkantoor van Mikelmontas (1919). Deze naam wordt na een paar maanden al gewijzigd in Gudžiūnai. Er is slechts één brief bekend, die verzonden is uit Mikelmontas: met handgeschreven ontwaarding.

Arūnas Banionis schrijft over de Litouwse patrouilleboot 'Partizanas'. In 1933 werd dit schip overgedragen aan de grenspolitie van de regio Klaipėda.

Vygintas Bubnys maakt een studie van het stempel KAUNO AERO STOTIS. Nieuwe miniatuurvelletjes worden geïnventariseerd door Ričardas Vainora.

Jan Kaptein

Deutsche Zeitschrift für Russland-Philatelie Dezember 2020 ; Heft Nr. 113

Deze keer is het een dun nummer. Het hoofdartikel van Pavel 'Duck' Pavlov gaat over het gebruik van postzegels als fiscale zegels / niet-postale zegels en omgekeerd. Met voorbeelden uit de tsarentijd en de begintijd van de USSR.

Verder nog een paar korte artikelen: over Mi. 1333 II (uitg. 1949, piloot), circulaire van de post uit 1923 over ondergefrankeerde brieven en een bericht uit Riga –via een pastoor in Zweden- naar een regeringsambtenaar in Saratow over zijn zoon (1914).

Jan Kaptein

The British Journal of Russian Philately November 2020 ; 110

Ook deze keer een flink nummer, 143 pagina's, met veel artikelen.

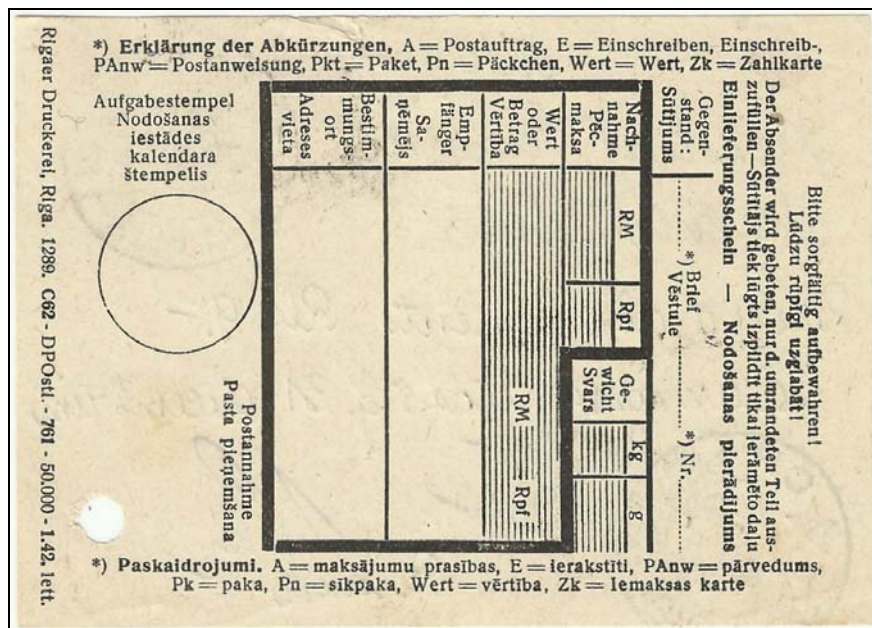
De onderwerpen zijn ook heel divers: verschillende gebieden en periodes. De Zemstvo-post komt aan de orde.

De heimelijke censuur in de Sovjet-periode is een bijdrage – uiteraard van David Skipton en Steve Volis. De geallieerde interventie in Noord-Rusland tijdens de burgeroorlog komt in meerdere bijdragen terug. Verder aandacht voor modern Georgië, voor Touva en de postgeschiedenis van Oekraïne (1917-1921). Leden waren uitgenodigd om een favoriet uit hun collectie te beschrijven om de halve lege pagina's her en der op te vullen. Uit mijn collectie was een kerstkaart uit ТАЙБЕЛЬСКОЕ [ТАИБЕЛСКОЕ] opgenomen: een postagentschap. De huidige Estse naam: Taebļa.

Jan Kaptein

Baltikum : Zeitschrift für Philatelie und Postgeschichte 2020 ; Nr. 10

In een verhaal rond de “Revaler Bote” van zaterdag 25 september 1926 schenkt Thomas Löbbbering aandacht aan een vergeten en lastig verzamelgebied: krantenbandjes. Meestal wachtte hen een droevig lot: na ontvangst van de krant wierp de lezer ze in de prullenbak. Toch zijn ze vanwege de drukwerkertarieven interessant, zeker nadat vanaf 15 dec. 1925 een gereduceerd tarief van 50 % gold. Voor de verzending van kranten naar Estland en Litouwen was daardoor feitelijk het Estse binnenlandtarief van kracht. Gefrankeerd met een zegel van 1 mark bereikte de “Revaler Bote” de leeszaal van de Saema, het Letse parlement, met de sneltrein Tallinn-Riga nog op dezelfde dag. Bij zijn speurtochten naar plaatfouten en druktoevalligheden presenteert Peter Feustel ditmaal zijn ontdekkingen bij de zegel van 2 senti van president Pāts. Alle gelegenheid om de eigen zegels eens nader te bekijken. Thomas Löbbbering schrijft verder nog over post naar Estland uit verre, exotische oorden: uit Sharpness aan de Ierse zee, uit Harbin in Mandsjoerije, uit El Salvador in Midden-Amerika, uit Bindjei in Nederlands-Indië, uit Alexandrië in Egypte en uit Bulhoek in Zuid-Afrika. Alle genoemde poststukken worden uitgebreid en interessant beschreven. Mooie posthistorische verhalen zijn gewijd aan de eerste vlucht Königsberg-Libau-Riga op 20-21

Afb. 2

oktober 1920 en de ontwikkelingen in 1923 in Memel/Klaipeda. Aan het laatste artikel werkte ook Olav Petri mee. Bij beide artikelen passende, bijna verstilde, zwart-wit foto's. De indruk dat de Franse alpenjagers tijdens de mandaat periode in Memel een “overwegend aangename en vreedzame” tijd doorbrachten, mét fanfareorkest, zegt ook wel iets... Letland komt met nog twee artikelen aan de orde: Yehoshua Eliashiv besteedt aandacht aan varianten van het machinestempel uit 1939 en 1940 dat toeristen aanspoort om via Letland naar de (niet gehouden) Olympische Spelen van 1940 in Helsinki te reizen en Ruud van Wijnen beschrijft de dwingende plakstrook uit 1944 die briefschrijvers aanspoort de postzegel toch echt rechtsboven te plakken (zie ook Het Baltische Gebied, nummer 77).

Met als titel “Ab 1944/45 weiter verwendete Stempel im Baltikum” verscheen gelijktijdig de Arbeitshilfe Nr. 3. Na een voordracht van Ruud van Wijnen tijdens de bijeenkomst van 2019 in Hennef werd besloten om na te gaan welke dagtekenstempels uit Estland, Letland en Litouwen en uit de Russische (1940-1941) en Duitse (1941-1944/45) bezettingsperioden, na 1944 in de opnieuw door de Sovjets bezette Baltische landen nog werden gebruikt. Stempels die als het ware op de een of andere manier de oorlog

hadden overleefd. Martin Bechstedt, Thomas Löbbbering en Ruud van Wijnen namen het voortouw. Ongeveer 400 stempels werden de afgelopen anderhalf jaar bijeengebracht en de verwachting is dat er meer zullen volgen. Daarmee is deze “Arbeitshilfe” niet alleen een waardevolle bijdrage aan de postgeschiedenis van ons verzamelgebied, maar ook een aansporing om verder te zoeken.

Op de voorkaft is een kwitantie voor Pauline Riekstiņš afgebeeld. Ze betaalde op 20 december 1945 op het postkantoor van MELLUŽI negen roebel voor haar radioabonnement. Het dagtekenstempel rechtsboven stamt uit de tijd van de Letse onafhankelijkheid, het tweetalige stempel linksonder kwam tijdens de eerste Sovjetbezetting in 1940-41 in gebruik. Beide stempels zijn nieuwe vondsten en zijn als gevolg niet opgenomen in de Arbeitshilfe. De kwitantie is geschreven op de achterzijde van een tweetalig Duits-Lets reçu (afb. 2) uit de Duitse bezettingsperiode. Drie historische perioden op één stukje papier!

Ruud van Wijnen